

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

**Zadovoljstvo studenata korisnika studentskih domova uvjetima stanovanja:
Primjer tri najveća studentska naselja u Zagrebu**

DIPLOMSKI RAD

Studentica: Mateja Porkolabić
Mentorica: doc. dr. sc. Jana Vukić

Zagreb, rujan 2018.

1. UVOD	3
2. CILJEVI	5
3. SOCIOLOŠKI PORTRET STUDENATA	6
3.1. SOCIO-EKONOMSKI STATUS.....	7
3.2. SLOBODNO VRIJEME I INTERESI	7
4. ZADOVOLJSTVO STANOVANJEM I STUDENTSKI DOM	10
4.1. TRI NAJVEĆA STUDENTSKA NASELJA U ZAGREBU.....	12
5. ALTERNATIVA KLASIČNOM SMJEŠTAJU U STUDENTSKIM DOMOVIMA - „ODRŽIVI KAMPUS“ ..	15
5.1. O KAMPUSU BORONGAJ.....	16
6. HIPOTEZE	18
7. METODOLOGIJA	19
8. REZULTATI I RASPRAVA	21
8.1. UVID U TRENUTNO STANJE	23
8.2. ODRŽIVOST I NOVI KONCEPT STUDENSTSKOG SMJEŠTAJA U OBLIKU „ZELENOG KAMPUSA“	38
9. ZAKLJUČAK	46
10. LITERATURA	48
11. SAŽETAK	51
12. PRILOZI	52

1. UVOD

Dolazak na studij u novu sredinu koja je dalje od obiteljske kuće ili stana velika je promjena za svakog studenta, a pronalazak novog mjesta boravka gdje bi student trebao provoditi svoje privatno vrijeme i vrijeme za učenje najvažniji je preduvjet za početak akademskog i samostalnog života. Studentski domovi najpovoljnija su opcija stanovanja za studente, stoga posljednjih godina postoji sve veća potražnja za sobama u studentskim domovima, kojih nema dovoljno u odnosu na broj zahtjeva studenata. U Zagrebu postoje ukupno četiri studentska naselja sa preko 7000 kreveta. 2016. godine završena je obnova dva najveća studentska naselja Stjepan Radić i Cvjetno naselje, koji su ranije bili u vrlo lošem stanju, no nakon obnove izgledom i opremljenošću približili su se europskim standardima. Zbog veličine naselja, građevinskih specifičnosti te organizacije prostora, razina opremljenosti i ponude sadržaja za studente ipak varira od naselja do naselja.

U ovom radu fokus će biti na tri najveća studentska naselja Stjepan Radić, Cvjetno naselje i dr. Ante Starčević, a ispitat će se zadovoljstvo studenata kvalitetom stanovanja, opremljenosti, ponudom dodatnih sadržaja i organizacijom prostora u ta tri naselja. Ispitat će se također kakve su potrebe i aspiracije studenata vezane za taj tip smještaja, ali i kakve su navike studenata vezane za slobodno vrijeme, učenje, druženja i izlaske. Osim presjeka trenutnog stanja, postavlja se pitanje bi li studenti rado prihvatili ideju drugačijeg, inovativnog oblika stanovanja koji bi bio napravljen po održivim principima gradnje, što je novost u Hrvatskoj, no u svijetu je trend. Naime, posljednjih godina sve više se ulaže u inovativne načine implementacije održivog razvoja na sveučilišnu razinu. Osim u obliku prilagođenih studijskih programa, studente se kroz boravak u prilagođenom prostoru na sveučilišnim kampusima, kroz razne aktivnosti i projekte nastoji educirati i potaknuti na društveni angažman i usvajanje održivog načina života. U Zagrebu se u okviru interdisciplinarnih projekata počelo s planiranjem sveučilišnog kampusa na Borongaju, kao mjesta napravljenog prema održivim principima, gdje bi osim arhitektonskih rješenja implementirane bile i društvene prakse, a sve to s ciljem stvaranja ekološki educirane i svjesne populacije studenata.

Istraživanja o kvaliteti stanovanja u studentskim domovima u Hrvatskoj rijetka su, a nepoznata je spomenuta ideja inovativnog održivog studentskog kampusa. S obzirom na sve veće potrebe studentske populacije za kvalitetnim smještajem, koji je usklađen s potrebama

studenta, ali i edukacijskim ciljevima te potrebama sveučilišta za implementacijom održivosti u visoko obrazovanje, sociološka relevantnost teme ovog rada svakako je velika.

U prvom dijelu rada bit će predstavljen teorijski presjek vezan za teme mladih, stanovanja te održivosti i održivog kampusa. Drugi dio rada prikaz je rezultata te rasprave provedenog kvalitativnog istraživanja među stanovnicima studentskih domova.

2. CILJEVI

Ciljevi rada su analizirati trenutne uvjete stanovanja studenata u tri navedena studentska doma, istražiti zadovoljstvo i moguće međusobne razlike u stavovima studenata smještenih u tri doma s obzirom na njihovu različitu opremljenost, izgled, sadržaje, prostornu i društvenu organizaciju. Zatim, dobiti uvid u načine i oblike interakcije među studentima unutar domova, dobiti uvid u aspiracije i potrebe studenata te jesu li otvoreni prema ekološki prijateljskim idejama u vidu inovativnog oblika stanovanja. Takvi podaci mogu poslužiti za dugačiju prostornu i sadržajnu organizaciju te moguća poboljšanja u području smještaja i kvalitete života u studentskim domovima ili kampusu.

3. SOCIOLOŠKI PORTRET STUDENATA

Kada se govori o studentskoj populaciji potrebno je ukratko opisati njihova najvažnija obilježja, kojih će se dotaknuti i ovaj rad a to su socioekonomska obilježja, interesi, način provođenja slobodnog vremena, načini financiranja i stanovanje u mjestu studiranja, kako bi se stekao bolji uvid u njihove potrebe. Studentska populacija smara se elitom među mladom populacijom zbog svog budućeg statusa da postanu najobrazovaniji dio populacije te samim time imaju potencijal za napredak, promjenu, stvaranje i utjecaj u društvu. Mlade možemo promatrati kao resurs, kao predstavnike poželjne budućnosti kojima se onda treba osigurati i optimalne društvene uvjete. Postoje dvije tradicije u pristupima mladima¹: mladi kao resurs jer imaju potencijale koji trebaju biti aktivirani te mladi kao problem, nesređena skupina koja treba odrasti, sklona porocima i devijantnom ponašanju (Ilišin 2014). „Neovisno o pristupu, zajednički cilj svih suvremenih društava jest adekvatna društvena integracija mladih, za što treba osigurati odgovarajuće društvene uvjete“ (Ilišin 2014:13), pogotovo kada je riječ o ispunjavanju osnovnih uvjeta mladima za pristup obrazovanju i zapošljavanju.

Demografskim profilom studenata, socio-ekonomskim statusom, troškovima tijekom studija, izvorima financiranja, zadovoljstvu studenata različitim aspektima studija, smještajem, radom za vrijeme studija, o njihovim iskustvima i planovima za međunarodnu mobilnost bavi se međunarodno istraživanje EUROSTUDENT, koje se provodi u 30 od 47 zemalja Europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA). Istraživanje 5. ciklusa na nacionalnoj razini provedeno je 2014. godine, uzorak istraživanja obuhvaćao je 2.551 studenta iz cijele Hrvatske. Prema tom izvješću za 2014. godinu u akademskoj godini 2012./2013. bilježi se porast ukupnog broja upisanih studenata u odnosu na akademsku godinu 2008./2009. s 134.188 na 159.589 studenata (Ščukanec et al. 2014). Prema podacima Sveučilišta u Zagrebu, ukupan broj studenta u akademskoj godini 2013./2014. iznosio je 178.676² redovnih, izvanrednih i studenata stranih državljana, dok ih se svake godine upisuje više od 12.600³.

¹Griffin, 1993; Roche, Tucker, 1997; Schizzerotto, Gasperoni 2001 u Ilišin 2014

²Ukupan broj studenata po tipu studija i tipu visokih učilišta. *Agencija za znanost i visoko obrazovanje*. Dostupno <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike/44-statistike/690-ukupan-broj-studenata-po-tipu-visokih-uclita-za-0910-i-1011> pristupljeno 16.8.2018

³Sveučilište u Zagrebu osiguralo 12 664 mjesta za brucose u ak. god. 2016./2017. *Sveučilište u Zagrebu*. 31.3.2018. <http://www.unizg.hr/nc/vijest/article/sveuciliste-u-zagrebu-osiguralo-12-664-mjesta-za-brucose-u-ak-god-20162017/> pristupljeno 16.8.2018

3.1. Socio-ekonomski status

Iz ruralnih sredina i dalje većinom dolaze mladi slabijeg socioekonomskog statusa, dakle iz obitelji roditelja s nižim stupnjem obrazovanja i lošijim materijalnim statusom, pa se može reći da je u Hrvatskoj „urbaniziranost mjesta odrastanja i stanovanja još uvijek vrlo važna komponenta socijalnoga podrijetla“ (Ilišin 2008:236). Općenito gledajući, prema nekim istraživanjima, studenti su natprosječno višega socijalnog podrijetla, promatranoga preko stupnja obrazovanja oca i nastanjeni su većinom u razvijenijim regijama, tako se pokazalo se da su studenti zagrebačkog Sveučilišta 76% urbanoga podrijetla dok ih cca 47% ima oca, a cca 36% majku s nekim stupnjem akademskoga obrazovanja (Ilišin 2008).

Na nacionalnoj razini detektirano je da „u Hrvatskoj (50%) studenata živi s roditeljima, a manje od 10% u studentskim domovima zbog čega se Hrvatska ubraja u skupinu EUROSTUDENT zemalja s najvećim udjelom studenata koji žive s roditeljima, a najmanjim koji su smješteni u studentskim domovima“ (Ščukanec et al. 2014:9) Za usporedbu, Slovenija ima 27% studenata u studentskim domovima, Nizozemska 29%, Finska 32% te Slovačka s 36%, što je više od četvrtine studentske populacije.

3.2. Slobodno vrijeme i interesi

Pitanje kako studenti upravljaju svojim vremenom te uspijevaju li uskladiti studentske obveze s ostalim životnim obvezama ključno je za uspješan završetak studija. Zaposleni studenti tijekom studija imaju puno manje slobodnog vremena, a razlozi zbog kojih rade, prema EUROSTUDENT izvješću, su oni financijski kako bi uspjeli pokriti dio ili cjelokupne troškove studiranja. Studentsko vrijeme u tjednu uglavno je raspoređeno na način da (njih 60%) u studentskim obvezama provede više od 30 sati tjedno, dok petina studenata (njih 17%) provede manje od 20 sati tjedno u aktivnostima vezanima uz studij. Studenti u prosjeku najviše vremena troše na učenje (17 sati tjedno) i pohanjanje nastave (17 sati tjedno), dok 10 sati tjedno provode na poslu, jedan sat tjedno na praksi, te tri sata tjedno putujući na studij. Studenti nižega socio-ekonomskog statusa, stariji studenti i studenti koji ne primaju neki oblik financijske pomoći tijekom studija ubrajaju se u skupine studenata koje najčešće obavljaju plaćene poslove tijekom studija u većini EUROSTUDENT zemalja (Ščukanec et al. 2014), pa se može reći da su oni najugroženija skupina studenata te im je puno teže uspješno završiti studij. Pokazalo se kako je prosječni mjesečni prihodi hrvatskih studenata oko 2.181 kn te da s obzirom na iznos kojim pridonose, najvažnije vrste mjesečnih prihoda su im obitelj, posao te stipendije.

U okviru velike studije o studentima u Hrvatskoj, pod nazivom „Sociološki portret hrvatskih studenata“, između ostalih tema, predstavljeni su rezultati o provođenju vremena, interesima studenata te o njihovom socijalnom kapitalu. Socijalni kapital može se definirati kao „sociokulturno obilježje koje sadrži horizontalno umrežavanje poput volonterstva zatim civilnost i uopćeno povjerenje koje je preduvjet za ostvarivanje suradnje kroz dobrovoljni rad. To utječe na pouzdanost suradnje u okviru neke formalizirane grupe, što se onda preljeva i na nepoznate ljude“ (Gvozdanović u Ilišin 2014:193). Rezultati istraživanja pokazuju kako volonterstvo kod hrvatskih studenata nije rašireno, da je civilnost relativno visoka, a uopćeno povjerenje vrlo nisko što upućuje na skroman socijalni kapital studenata. Iako je razina socijalnog kapitala povezana s razinom obrazovanja, demokratskim osobinama institucija, subjektivnim stanjem zdravlja i sreće (Putnam 2008), u istraživanju se pokazalo kako među hrvatskim studentima nema takvih poveznica, dakle da je socijalni kapital unatoč stupnju obrazovanja, dobi, iskustvu i dalje nizak.

Sa slobodnim vremenom usko su povezani interesi koji zapravo određuju čime će se student baviti kad imaju vrijeme za sebe. „Interesi i zanimanja mogu se promatrati kao oblik vrijednosti, što znači da ih određuju uvjerenja koja se tiču poželjnih statusa i modela ponašanja. Interesi pridonose izgradnji identiteta i integriteta mladih kao i formiranju shvaćanja života“ (Ilišin 2014:343). Slobodno vrijeme možemo shvatiti kao vrijeme koje pojedinac po vlastitom izboru provodi bez obaveznih aktivnosti, posla i škole. U istraživanju „Sociološki portret hrvatskih studenata“ o slobodnom vremenu i interesima studenata uočeno je kako mladi subjektivno zaključuju kako nemaju vremena za dokolicu prije nego li preispituju ili razvijaju osjećaj neodgovarajućeg korištenja vremena (Ilišin 2014). Iako tendira padu, dvije trećine studenata raspolaže još uvijek s 3 ili više sati slobodnog vremena, kojeg manje koriste za masovne medije, čitanje knjiga i slušanje radija, a povećava se korištenja interneta. Najpopularnije aktivnosti su druženja, izlasci, gledanje televizije, a na dnu su bavljenje volonterstvom i odlasci na javne tribine. Studenti su primarno zainteresirani za prijateljstva, veze i ljubav, školovanje obrazovanje, zabavu i razonodu, obitelj, pa se tako ponašaju i u slobodno vrijeme. Postoji tendencija da je u suvremenom naraštaju studenata došlo do letargije i pasivizacije, studenti su manje zainteresirani za svijet oko sebe, za politiku i društvene probleme, a slobodno vrijeme koriste u hedonističke svrhe (Ilišin 2014). Želi li se napraviti pomak u promjeni studentskih navika, edukaciji i većem uključivanju u društvo, zapravo, pridonijeti povećanju socijalnog kapitala studenata, svakako ove podatke treba uzeti u obzir. Potencijale dokolice nikako ne treba zanemariti, smatra Ilišin jer kvalitetno

iskorištavanje slobodnog vremena može pridonijeti rastu kompetencija te boljoj društvenoj integraciji i participaciji u građanskoj kulturi (Ilišin 2014).

4. ZADOVOLJSTVO STANOVANJEM I STUDENTSKI DOM

„Pod pojmom stanovanja podrazumijeva se namjensko-funkcionalni sistem koji se u urbano prostornom kontekstu manifestira i realizira objektima“ (Čaldarović et al. 1978). Stanovanje je bitna pretpostavka realizacije širokog spektra individualnih i društvenih potreba (Petrović 2014) jer stan zadovoljava primarne i sekundarne potrebe, poput osiguravanja osobe da ima krov nad glavom, prehrane i ostvarivanja socijalnih kontakata (Čaldarović et al. 1978). Na stan možemo gledati kao utočište, zaklon i privatni prostor, koji osim toga može imati i druge funkcije, ovisno što pojedincu treba. Stoga, u planiranju takvih prostora porebno je sagledati više segmenata tog procesa: (a) potrebno je uočiti kakve su potrebe korisnika koje treba zadovoljiti, zatim (b) utvrditi kriterije i pronaći rješenje koji mogu biti građevinski, ekonomski i sl. te na kraju (c) primijeniti i evaluirati izabrano rješenje (Ajduković et al. 1980). Potrebno je da proces planiranja i stvaranja ne bude samo arhitektonski, tehnički posao, već da se uključe interesi i potrebe strane kojoj je objekt namijenjen. Treba zapravo tražiti mjeru čovjeka (Supek 1987), što tvrdi i autorica Mina Petrović koja kaže da „efikasnost stambenog sistema treba omogućiti istoveremenu realizaciju individualnih potreba kao i socijalnu i sistremsku integraciju društvenih zajednica“ (Petrović 2004:10).

Kvaliteta stanovanja sastavljena je od niza varijabli, poput raznih karakteristika prostora: veličine prostora, osnovne opremljenosti, instalacija, pa sve do ambijentalnih poput položaja u odnosu na centar, neposredne ekološke situacije i sl. (Thomsen, Eikemo 2010). Za komforno stanovanje mora biti zadovoljeno mnogo preduvjeta, a ukoliko jedan ili više bitnih preduvjeta nije zadovoljeno, to se ne može se smatrati kvalitetnim i komfornim stanovanjem, pa će ljudi biti skloniji nezadovoljstvu (Thomsen, Eikemo 2010). Zadovoljstvo je percipirana kvaliteta stanovanja, subjektivna kategorija na koju utječu aspiracije stanara te usporedba s trenutnim stanjem, dok se objektivna kvaliteta stanovanja odnosi na fizičke karakteristike stanovanja. Davis i Fine-Davis istraživanjem provedenim u Irskoj na uzorku od 2000 ispitanika došli su do dvije drupe faktora o kojima ovisi zadovoljstvo stambenom jedinicom: fizičke osobine stana i zadovoljstvo susjedstvom i okolinom, što su zapravo socijalno uvjetovani faktori. Pod fizičke osobine, odnosno objektivne faktore, svrstavaju varijable zadovoljstva kuhinjom, kupaonicom, grijanjem, dnevnim svjetlom, vrtom, izgledom naselja, veličinom, kvalitetom gradnje. Socijalno uvjetovani faktori su interakcija sa susjedima, struktura susjedstva, sigurnost u naselju i sl. Utvrdili su da stanari pri ocjenjivanju zadovoljstva stanovanjem daju

prednost fizičkim komponentama stana, što znači da one u većoj mjeri utječu na zadovoljstvo stanovanjem u stanu (Davis, Fine-Davis 1981). Prvo veliko istraživanje koje se bavi problemima stanovanja mladih u Hrvatskoj je istraživanje objavljeno 1979. autora Čaldarovića i suradnika. Utvrđeno je da ocjena kvalitete stambenog prostora ovisi o funkcionalnoj podijeljenosti prostora, izolaciji za radni prostor, novijoj uređenosti tj. starosti namještaja, o lokaciji te okolišu. Što je prostor veći to će ocjena prostora stanovanja biti viša, a što su prostori objektivno kvalitetniji (prema fizičkim osobinama), kvalitetnijima će se i ocjenjivati. Aspiracije na stambene sadržaje odraz su stvarnih uvjeta stanovanja, što znači da nepovoljniji uvjeti stanovanja pridonose izraženijim aspiracijama za pojedine aspekte (Čaldarović et al. 1978).

„Primjeren smještaj jedan je od bitnih preduvjeta uspješnog studiranja“ (Hauschildt et al. 2015:166). U Hrvatskoj je utvrđeno kako je smještaj tijekom studija jedna od važnih odrednica uspjeha na studiju jer se pokazalo kako su studenti koji tijekom studija nisu živjeli u rodnoj kući u većem postotku uspješno završili studij, za razliku od onih koji su živjeli s roditeljima i putovali (Ščukanec et al. 2014). „Funkcija stambenog prostora je zaklon osiguranje vlastitog intimiteta“ (Čaldarović et al. 1987:17), a funkcija studentskih domova, osim zaklona, prostora za učenje i odmor, bila bi edukacijska i socijabilna. Specifičnost studentskog doma je privremenost, pa, za razliku od stana koji je namijenjen trajnom stanovanju, studentski domovi namijenjeni su samo privremenom stanovanju i to u periodu trajanja jedne akademske godine. Da bi studentska životna okolina bila produktivna treba zadovoljiti tri važna faktora: osjećaj sigurnosti i vezanosti, proces uključenja i doživljaj susjedstva (Crimmin 2008 u Muslim et al. 2012) Studentski domovi ističu se cjenovno kao najjeftinija opcija za studente koji dođu studirati u određeni grad, stoga je i potražnja za sobama veća od smještajnih kapaciteta. Suživot s drugim stanarima, nedostatak privatnog prostora, nedovoljna izolacija, neprilagođen dizajn i raspored prostora, male sobe i loša izolacija mogu pridonijeti nezadovoljstvu stanovanjem u takvom prostoru, stoga ne čudi da je prosječna ocjena zadovoljstva stanovanjem u studentskim domovima u Hrvatskoj na skali od 1 do 5 svega 2,6 (Ščukanec et al. 2014).

Na zadovoljstvo stanovanjem utjecat će i raspored prostorija jer što je prostor lošije organiziran, to su i uvjeti radne aktivnosti slabiji i obrnuto. „Način aktivnosti uvjetovan je realnim stupnjem opremljenosti stambenog prostora, što je prostor bolje opremljen ugodnija je njegova neposredna okolica“ (Čaldarović et al. 1978:67). Suvremeno istraživanje o

zadovoljstvu studenata smještajem u Norveškoj također je pokazalo kako karakteristike prostora poput veličine prostora, količine osvjetljenosti prostorija, mogućnost ostavljanja vlastitog traga u obliku preuređenja, renoviranost prostora imaju pozitivan i značajan efekt na zadovoljstvo (Thomsen, Eikemo 2010).

Planiranje gradnje stambenih objekata od velike je važnosti jer i te kako utječe na socijalni dio koji se stvara oko njega. O utjecaju arhitekture na društvenost među studentima bavio se Case u svom radu *Dormitory architecture influences*, gdje je na osnovu istraživanja provedenog na kampusu u Princetonu među studentima prve godine pokušao predvidjeti određene obrasce ponašanja. Smatrao je da dizajn prostora utječe na društvene veze među stanarima i to zbog tzv. funkcionalne distance, koju definira kao mjerenu distancu, koja proizlazi iz dizajna prostora koji osobe koriste za dnevne aktivnosti poput pozicije ulaznih i izlaznih vrata, raznih servisa i sadržaja, kante za smeće, puta do stanice autobusa i sl. Usmjeravanjem ljudi kroz specifični dizajn fizičku i funkcionalnu distancu može pomoći u formaciji socijalnih odnosa (Kuper 1953 u Case 1981) jer više slučajnih susreta povećava šansu za upoznavanjem i povezivanjem kroz koncept dijeljenih prostora. Naravno, tu postoje i intervenirajuće varijable i preduvjeti poput kompatibilnosti i društvene sličnosti studenata, koji moraju biti zadovoljeni kako bi se odnos održao. Tako ostvarena poznanstva dolaskom, na kampus trajnija su, stvaraju se cimerski odnosi, a prijateljstva potraju do kraja studija, odnosno boravka na kampusu (Case 1981).

4.1. Tri najveća studentska naselja u Zagrebu

Ukupne upisne kvote u studentske domove 6935⁴ mjesta u četiri studentska naselja. U ovom radu fokus je na tri najveća naselja koja primaju najveći broj studenata SN Stjepan Radić, SN Cvjetno naselje, SN dr. Ante Starčević, a iz istraživanja je izuzeto najmanje SN Laščina (s 482 kreveta). Svi navedeni studentski domovi odnosno naselja međusobno se razlikuju, kako po veličini, tako i po objektivnim karakteristikama poput samog izgleda i rasporeda paviljona, količine sadržaja ponuđenih studentima na korištenje, različitog principa dijeljenja kupaonica unutar paviljona, imaju li studentski restoran i dr. Na osnovi objektivnih karakteristika i komfora koje studentska soba ima određuju se i cijene smještaja. Projektom

⁴Odluka o iznosu subvencije i kvoti za subvencioniranje http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2018/odluka_o_iznosu_subvencija_i_kvoti_za_subvencionirano_stanovanje_u_akademskoj_godini_2018_2019.pdf pristupljeno 28.7.2018

obnove od 2014. do 2016. preuređena su naselja Stjepan Radić te Cvjetno naselje⁵, pa su i cijene pojedine kategorije smještaja također porasle. Smještaj studenta razvrstan je na sljedeće kategorije⁶:

- I.kategorija: SN "Stjepan Radić" 11. i 12. paviljon (apartman sa dvije dvokrevetne sobe koje dijele zajedničko predsoblje sa kupaonicom i kuhinjom)
- II. kategorija: SN "Cvjetno" (dvokrevetna soba s twc) - obnovljeni paviljon
- III. kategorija: SN "Stjepan Radić" 1. - 4. i 7. - 9. paviljon (dvokrevetne sobe sa zajedničkim twc i kuhinjama po katu) - obnovljeni paviljon
- IV. kategorija: SN "dr. Ante Starčević" (dvije dvokrevetne sobe dijele twc)
- V. kategorija: SN "Stjepan Radić" 5. i 6. paviljon (dvije dvokrevetne sobe dijele wc)
- VII. kategorija: SN "Laščina" 8. paviljon (trokrevetne sobe sa zajedničkim twc i kuhinjama po katu) - obnovljen paviljon.

Studentsko naselje "*Stjepan Radić*", popularno zvano "*Sava*", sastoji se od 12 paviljona, s 4014 kreveta. Od sadržaja koje studenti mogu koristiti tu su: fitness centar, kino dvorana, učionice, škola stranih jezika, liječnička i stomatološka ordinacija, plesna dvorana, dva restorana studentske prehrane i pizzeria te caffè Slastičarna. U privatnom vlasništvu su i praonica rublja, putnička agencija, frizer, kiosk i trgovina, bankomati i pošta. Dvorište naselja bogato je zelenilom, a paviljoni su raspoređeni kružno sa centrom gdje se nalaze skulpture, sat, klupice te menza. Nakon obnove, izgrađena su dva igrališta ograđena mrežom, posvuda po naselju raspoređene su klupe, a ispred svakog paviljona sada postoje i parkirna mjesta za bicikle. Isprva nisu bila natkrivena, no nakon žalbi studenata, ispred nekoliko novoobnovljenih paviljona postavljene su nadstrešnice. Lokacijski, naselje je smješteno u J-Z dijelu grada u blizini okretišta Savski most, ŠRC Mladost i dobro je povezano s nekoliko tramvajskih i autobusnih linija s bilo kojim dijelom grada. U blizini se nalazi i nekoliko kafića i barova u koji su omiljeni među studentima (Roko, Žabac, Vintage industrial bar) što za noćne izlaske, što za „kave“. Za sport i rekreaciju izvan naselja studentima se nudi od

⁵ U obnovu 15 paviljona uloženo je oko 300 milijuna kuna, kako bi se osigurali bolji uvjeti života za studente, koji su prije toga živjeli u vrlo lošim uvjetima. *Nacional*. 20.12.2016.

<http://www.nacional.hr/zavrsena-obnova-studentskih-domova-stjepan-radic-i-cvjetno-naselje-u-zagrebu/> Pristupljeno 28.7.2018.

⁶ Preuzeto iz Cjenik Studentskog centra. Dostupno na:

http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2018/cjenik_smjestaja_subvencionirani.pdf

privatnih teretana, ŠRC-a Mladost, blizina Jaruna i Savskog nasipa. Tramvajem se do samog centra grada stiže za 15 minuta vožnje (oko 4 km). Na udaljenosti od 10 – 15 min nalaze se i šoping centri poput Arena centra, Avenue malla te Pointa.

Studentsko naselje "*Cvjetno naselje*" ili samo „*Cvjetno*“ broji 8 paviljona s 1812 kreveta. Popratni sadržaji koje nudi studentima su: fitness centar, kongresna dvorana, učionice, škola stranih jezika, liječnička i stomatološka ordinacija, pastoralni ured, polivalentna dvorana, dva restorana studentske prehrane, caffè slastičarna te bankomati. Ima parking za bicikle, klupe ispred paviljona, a paviljoni su raspoređeni pravokutno. U okolici naselja nalaze se restorani, trgovina mješovitom robom, kafići, a na Savskoj na 10 min hoda Vintage Industrial Bar, Bikers Beer Factory, Roko i Žabac su u blizini, centar grada je na 10-15 min tramvajem. Za rekreaciju studenti mogu potegnuti do Savskog nasipa koji je u neposrednoj blizini.

Studentsko naselje "*Dr. Ante Starčević*" poznat kao „*Šara*“ čine 3 paviljona, sveukupno 1237 kreveta u dvokrevetnim i jednokrevetnim sobama. Na svakom katu je učionica, praonica rublja i čajna kuhinja. Paviljoni su okruženi zelenilom, pomalo izolirani od buke s glavnih prometnica. Ispred drugog i trećeg paviljona postavljene su klupe i stol. Parking za bicikle je loš i star, pa su krađe česte. U naselju postoji mala teretana, stol za stolni tenis, tulumara, a izvan naselja u blizini nalaze se pekare, trgovine, kafići na Savskoj ulici te Trešnjavački trg i plac. S obzirom da naselje nema menzu, najbliža je na Cvjetnom na 15 min hoda. Tramvajem do centra potrebno je 10 – 15 min, a lokacija je prometno povezana sa svim dijelovima grada.

5. ALTERNATIVA KLASIČNOM SMJEŠTAJU U STUDENTSKIM DOMOVIMA - „ODRŽIVI KAMPUS“

Sukladno rastom važnosti zaštite okoliša za cjelokupno društvo, na političkim i institucionalnim razinama u cijelom svijetu uočena je važnost implementacije principa održivosti, edukacije i prakse u obrazovni sistem. Na sveučilišnoj razini u svijetu razvili su se inovativni načini kako to postići, kako studente educirati, potaknuti na prakse i primjenu održivosti u svakodnevnom životu. Ukoliko kampus promatramo kao „kolijevku budućeg društva“ (Baletić et al. 2017: 443) i studente kao resurs, tada se sveučilišna infrastruktura mora prilagoditi edukacijskim ciljevima. Ujedinjeni narodi (UN) 2010. pokrenuli su *Programme of Action for Youths*, gdje je održivi razvoj ključni element u razvitku mladih u smjeru njihovog utjecaja na očuvanje okoliša, implementacije politika i usmjeravanja prema promjenama (UN 2010). Potencijal sveučilišta za održivi razvoj i društvenu evoluciju može biti promatran kroz tri glavna cilja: „znanstveno istraživanje, edukacijske aktivnosti i profesionalni rad, a te aktivnosti se zapravo pronalaze na sveučilišnim kampusima koji su okosnica prostorne i funkcionalne strukture za provođenje kvalitetnih edukacijski znanstvenih istraživanja i profesionalnih aktivnosti koje mogu pridonijeti održivom društvu ukoliko se inteligentno kombiniraju“ (Baletić et al. 2017:443). U skladu s takvim poimanjem sveučilišnog kampusa razvija se ideja održivih, zelenih kampusa, gdje se kroz dodatne aktivnosti, sadržaje i prakse radi na edukacijskim ciljevima koji idu u željenom smjeru. Takvi kampusi imaju interdisciplinarnu bazu u samom planiranju, a spoj su modernih arhitektonskih rješenja, urbanog planiranja i planiranja od strane društvenih stručnjaka. Nadalje, to su živući laboratoriji (*living laboratory*) za razvoj urbanih područja i društva generalno: „poligoni su za izume, implementaciju i evaluaciju novih trendova i potencijala održivog razvoja“ (Baletić et al. 2017:442). Takve kampuse možemo promatrati kao gradove u malom s urbanom strukturom i socijalnom kompleksnošću, čije planiranje može biti dragocjeno za budući razvoj gradova (Baletić et al. 2015). Koncept živućeg laboratorija prostor je za adresiranje lokalnih izazova s više strana (primjerice ušteda energije, gradnja, zagađenje), s namjerom proizvodnje znanja i poduzimanja akcije za njihovo rješenje. Njihova svrha je „nadziranje društvenih i fizičkih utjecaja te su ključni mehanizam kojim sveučilišta sudjeluju u široj društvenoj tranziciji prema održivosti“ (König 213:1).

Prema definiciji termin održivi razvoj spaja ekološko, društveno i ekonomsko područje interesa a odnosi se na „razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije, bez ugrožavanja ostvarenja potreba budućih generacija“ (WED 1987 u Burns 2012:13).

Ekonomski segment održivog razvoja odnosi se na održivi ekonomski rast, pravednu raspodjelu dobara i nove oblike poput cirkularne ekonomije. U ekološkom smislu održivost se ogleda u korištenju obnovljivih izvora energije, smanjenju emisije štetnih plinova (CO₂), štednju energije, recikliranje otpada i slične prakse. Na koncu, društvena održivost uključuje prakse i akcije u smjeru društvene solidarnosti, dobrobiti društva i pojedinaca, jednakosti, zdravlja i kvalitete života, povećanja socijalnog kapitala i participacije pojedinaca u zajednici (Mulgan 2011). Planiranje i dizajn održivog kampusa objedinjavao bi sva tri područja održivosti kroz građevinska i tehnološka svojstva, menadžment, edukaciju, prakse, inovacije te studentske akcije.

5.1. O kampusu Borongaj

Smješten na istočnom dijelu grada, kao ekstenzija sveučilišnih lokacija, planiranje kampusa smještenog na Borongaju trebalo bi riješiti problem manjka studentskog smještaja i prostornih nedostataka na fakultetima, no trebao bi i osigurati sinergiju između suvremenih istraživanja, edukacije i razvoja kroz nova akademska iskustva u održivoj gradnji i prirodnom okolišu (Baletić et al. 2017). Zamisao kampusa na Borongaju kao živućeg laboratorija (*living laboratory*) koji ima tri osnovne karakteristike: (a) održivost kroz zelenu tehnologiju i ljudsku praksu, (b) poduzetništvo kroz inovacije i kreativnost, usmjerenost na Hrvatsku kroz služenje lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj zajednici⁷ Studentski smještaj na kampusu odgovarao bi tehnološki i društveno gledano održivim principima. Indikatori održivosti na kampusu su sljedeći: Istraživanja vezana za održivost (studentski i znanstveni radovi), profesionalni razvoj, suradnja s društvom izvan akademske sfere (uključivanje u zajednicu), edukacija o održivosti kroz program fakulteta, studentska participacija u aktivnostima i projektima, klimatska strategija, alternativni oblici transporta, utrošak energije, potrošnja, hrana, voda, otpad i kemikalije.⁸ Takav kampus uključivao bi bioklimatski dizajn, održivi interni transport, urbano vrtlarstvo, energetski učinkoviti dizajn, planirane prostore za socijalnu interakciju, jačanje društvene raznolikosti i kohezije na kampusu (Baletić et al. 2017).

⁷ Istraživanje inovativne zelene gradnje na kampusima za potrebe održivog društva. 2014-2017. *Campus Living Lab prezentacija*. Istraživački projekt 8596. Voditelj: prof.dr.sc.Bojan Baletić.

⁸ Istraživanje inovativne zelene gradnje na kampusima za potrebe održivog društva. 2014-2017. *Campus Living Lab prezentacija*. Istraživački projekt 8596. Voditelj: prof.dr.sc.Bojan Baletić.

Iz arhitektonske perspektive na objekt koji služi smještaju studenata možemo gledati iz više perspektiva⁹:

1. Zgrada za studentski smještaj koja je samostojeći, individualni objekt bez pridruženih pomoćnih objekata i sadržaja
2. Specifično planiran studentski smještaj u obliku zgrade bez pridruženih sekundarnih objekata
3. Studentski smještaj na kampusu kao kompleksni prostor ispreplitanja zgrada namjenjenih edukaciji i istraživanju te drugih sekundarnih zgrada

Studentski smještaj u Zagrebu trenutno mogao bi se svrstati u prva dva tipa smještaja, koji ni arhitektonski izvedeno ni edukacijskim ciljevima i planiranju nisu prilagođeni zelenom i inovativnom konceptu.

⁹ Pap, M. Istraživanje inovativne zelene gradnje na kampusima za potrebe održivog društva. 2014-2017. Campus Living Lab prezentacija. Istraživački projekt 8596. Voditelj: prof.dr.sc.Bojan Baletić.

6. HIPOTEZE

- Zadovoljstvo studenata ovisit će pretežno o fizičkim karakteristikama doma i njegovog okoliša.
- Studenti koji borave u manjem studentskom naselju s najmanje ponuđenih sadržaja, bit će najmanje zadovoljni uvjetima stanovanja.
- Studenti će biti spremni prihvatiti alternativni, inovativni koncept studentskog stanovanja u obliku održivog kampusa.
- Varijable lokacija kampusa i cijena smještaja bit će važniji za odluku o smještaju na održivom sveučilišnom kampusu nego primjenjeni principi održivosti tog kompleksa.
- Studenti će u većini slučajeva biti zainteresirani za aktivaciju na raznim aktivnostima unutar održivog kampusa.

7. METODOLOGIJA

U ovom istraživanju sudjelovali su redovni studenti od 2. do 6. godine Sveučilišta u Zagrebu. Studenti sudionici istraživanja morali su imati minimalno jednu akademsku godinu iskustva boravka u jednom od tri najveća studentska naselja u Zagrebu (Stjepan Radić, Cvjetno naselje i dr. Ante Starčević). Uzorak je prigodni, sastavljen *snowball* metodom. Prvo dvoje, studentica i student, odabrani su od strane istraživačice iz svakog od triju domova obuhvaćenih istraživanjem na temelju poznanstva ili preporuke. Nakon toga oni su preporučili svoje poznanike ili prijatelje, koji su odgovarali traženom profilu ispitanika. Inicijalni plan bio je intervjuirati 36 studenata, različitih studijskih usmjerenja, različitih fakulteta, po 12 iz svakog od navedenih naselja, podjednako zastupljenih po spolu, no zbog situacije na terenu i problema s provedbom intervjua i pronalaskom ispitanika, ukupno je intervjuirano 16 studenata, neravnomjerno raspoređenih prema studentskim naseljima i prema spolu. Raspored ispitanika prema studentskim naseljima bio je sljedeći:

- Dr. Ante Starčević: 4 Ž, 2 M
- Stjepan Radić: 3 Ž, 4 M
- Cvjetno naselje: 2 Ž, 1 M

Korištena metoda istraživanja je polustrukturirani intervju, koji je bio podijeljen na pitanja o (1) kvaliteti i zadovoljstvu stanovanjem u studentskom naselju, (2) dodatnim sadržajima, aktivnostima i provođenju slobodnog vremena, (3) praksama održivosti te životu na održivom kampusu te (4) sociodemografskim karakteristikama ispitanika. Sudionicima je zajamčena anonimnost i zaštita osobnih podataka.

Dodatno je odlučeno da će biti provedena *online* anketa, koja sadržajno odgovara temama polustrukturiranog intervjua, no s ponuđenim odgovorima te dijelom otvorenih pitanja gdje su ispitanici mogli upisati svoje odgovore. Anketni upitnik sadrži 28 pitanja (nacrt upitnika nalazi se u dijelu *Prilozi* na kraju ovog rada). Uvjet za ispunjavanje ankete bio je također da su ispitanici stanovnici jednog od tri najveća studentska naselja, s iskustvom boravka u studentskom naselju od minimalno jedne akademske godine. S obzirom da za ispunjavanje ove ankete nije provedeno uzorkovanje, niti se online putem moglo kontrolirati njeno ispunjavanje te da je anketa više opisnog tipa, nisu provedene niti statističke analize. Ipak, rezultati ankete bit će prezentirani u obliku frekvencija tj. postotaka prema temi na koju se vežu.

U anketi je ukupno sudjelovalo 85 studenata od kojih su 49.4% stanovnici SN-a Cvjetno naselje (N=42), 42,4% stanovnici SN-a Stjepan Radić (N=26), te 8,2% SN-a dr. Ante Starčević (N=7).

8. REZULTATI I RASPRAVA

Struktura intervjua i ankete može se podijeliti na dvije velike tematske cjeline:

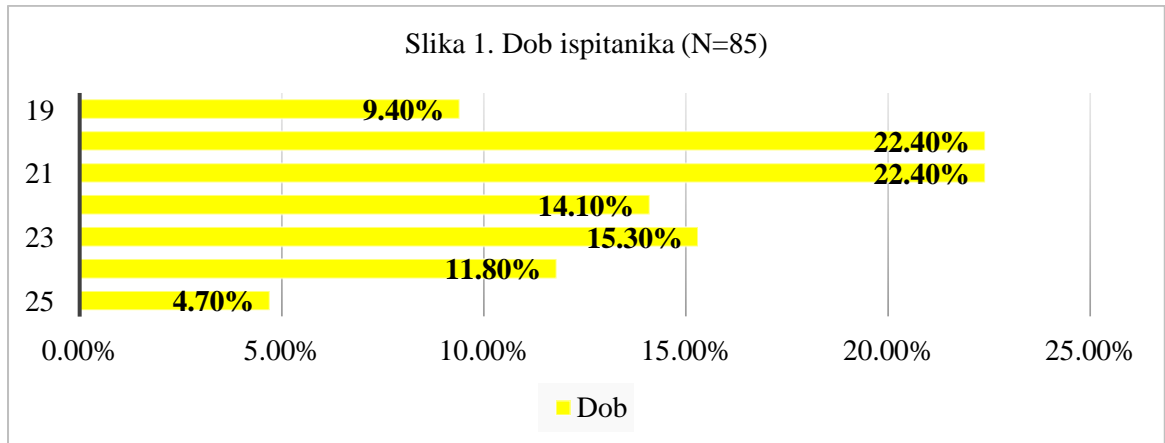
1. Uvid u trenutno stanje što obuhvaća: zadovoljstvo kvalitetom stanovanja, opremljenosti, ponudom dodatnih sadržaja, društvenim životom, uvid u potrebe i aspiracije studenata.

2. Održivost i novi koncept studentskog smještaja u obliku „zelenog kampusa“.

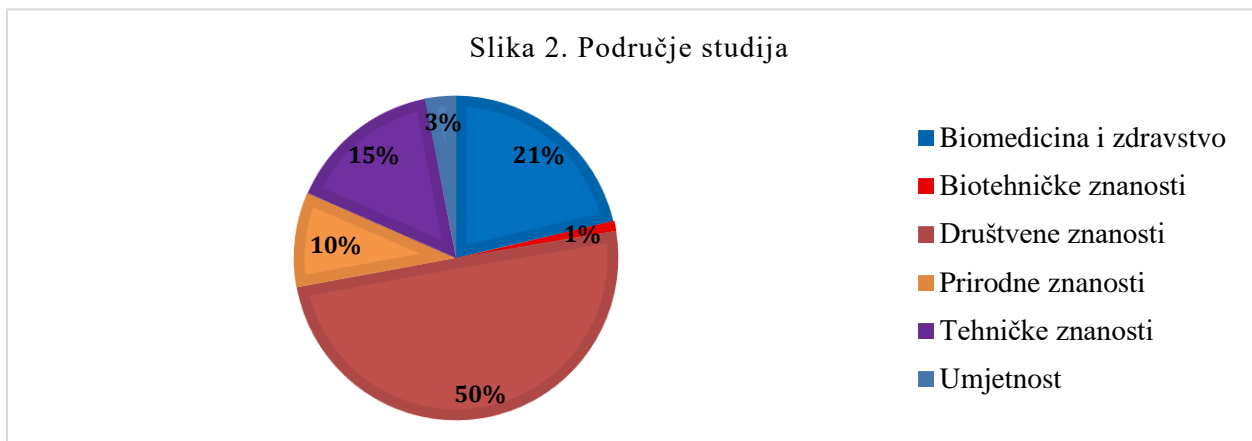
Iz dobivenih rezultata tijekom analize iskristalizirale su se teme (kodovi) prema kojima će rezultati biti grupirani. Teme su sljedeće: razlozi za odabir stanovanja u studentskom domu tijekom studija, karakteristike studentskih naselja, problemi i prijedlozi za poboljšanje, dodatni sadržaji i događanja unutar studentskih naselja, učenje, cimerstvo, interakcija između stanara studentskog naselja, slobodno vrijeme, sigurnost, uloga lokacija i transport, generalno zadovoljstvo trenutnim naseljem. Rezultati ankete bit će također predstavljeni uz rezultate intervjua prema temi kojoj pripadaju, a bit će iskazani u postocima. S obzirom da ispitanici koji su sudjelovali u anketi nisu izabrani postupcima uzorkovanja, ne reprezentiraju populaciju, shodno tome ne možemo poopćiti zaključke. Ipak, iz predstavljenih rezultata analize intervjua i ankete bit će naznačene neke tendencije i zaključci. Rezultati po temama karakteristike studentskih naselja, problemi i prijedlozi za poboljšanje, interakcija između stanara studentskog naselja bit će grupirani prema tri različita studentska naselja iz kojih dolaze ispitanici, ne bi li se vidjela kakva naznaka u različitosti njihovih stavova.

Sociodemografska struktura ispitanika

Prema *dobi* intervjuirani ispitanici bili su raspoređeni: 6 – 21 godina, 4 – 23 godine, 3 – 20 godina, 2 – 22 godine, 1 – 26 godina, a u anketi najzastupljenija dob bila je 20 i 21 godina (Slika 1.).

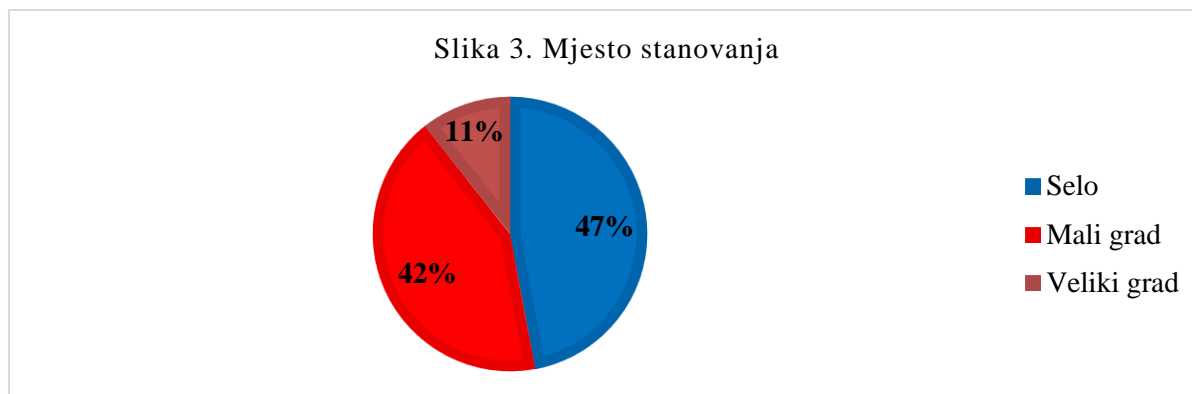

Prema *području znanosti koje studiraju* intervjuirani ispitanici pretežno su s područja društvenih znanosti (7), slijedi biomedicina i zdravstvo (5), prirodne znanosti (2), tehničke znanosti (1), umjetnost (1). U anketi (Slika 2.) najzastupljeniji su bili ispitanici društvenog studijskog usmjerenja (50%).

Mjesto stanovanja: Intervjuirani ispitanici većinom dolaze iz grada (13), kao i ispitanici iz ankete (53%).

Slika 3. Mjesto stanovanja

Većina intervjuiranih studenata procijenila je svoj *socijalni stus* kao srednji ili niži srednji dok je u anketi 68,2 % procijenilo svoj socijalni status kao prosječan, 20% manji od prosjeka i 11,8% višim od prosjeka.

Način financiranja za većinu studenata potpuno ili djelomično od strane je roditelja. Čak i oni koji rade studentske poslove izjavili su većinom da im ipak pomažu roditelji, a neki još uz to primaju i stipendiju. Prema anketi uz financiranje roditelja (82,4%) 44,2% studenata zarađuje novac, a 55,3% prima stipendiju, a dio njih kombinira sve ili dio navedenih načina financiranja. Ovi nalazi sukladni su nalazima u izvješću EUROSTUDENT, gdje su najvažnije vrste mjesečnih prihoda za studente: obitelj, posao i stipendije. Obitelj je najrasprostranjeniji izvor prihoda za većinu studenata, zatim posao te na kraju stipendije. Ukupni mjesečni prihod hrvatskih studenata u prosjeku iznosi 2.181 kn prema tom izvješću (Ščukanec et al. 2014).

8.1. Uvid u trenutno stanje

Razlozi za odabir stanovanja u studentskom domu tijekom studija

Ispitanicima je bilo postavljeno pitanje zašto su odabrali boravak u studentskom domu. Faktor za kojeg je bilo najočiglednije da će se pojaviti kao najvažniji jest onaj *financijski*. Najviše studenata je istaknulo da im je upravo cijena stanarine za dom bila presudna kod odluke za boravak u domu, koja je puno manja nego cijena stanarine za stan. Osim financijskog uvjeta, nekim studentima primarna je bila atmosfera i društveni život u pojedinom domu, a prema čemu se prema mišljenjima ispitanika domovi i razlikuju. Prije dolaska na studij i upisa u dom nekoliko ih je imalo prilike iz prve ruke, preko starije braće ili prijatelja dobiti uvid u atmosferu u domovima što im se svidjelo. Društveni aspekt doma pokazao se kao drugi najvažniji faktor odabira života u studentskom domu. Tri spitanika dala su prednost domu u odnosu na stan pri čemu ističu faktor društva i druženja jer u stanu nema

takve atmosfere i stalne interakcije s drugima, pa s obzirom da ne žele živjeti sami, dom je bio logičan izbor.

„Najveća mana tog stana mi je bila... Kad sam preko tjedna na faksu, imam mir popodne za učenje, ali vikend je bio katastrofa jer inače nisam baš osoba koja voli bit sama i onda onako subota, večer, već dan i pol nisi nikog vidio i to mi je zapravo prednost ovdje jer uvijek nekog ima, dosta prijatelja mi je tu (Korisnica, Cvjetno, 2 godine)

Iz rezultata online ankete financijski faktor bio je također presudan za odluku boravka u studentskom domu, društveni faktor bio je drugi po redu, dok je lokacijski faktor bio na trećem mjestu.

Karakteristike studentskih naselja

Kao što je to predstavljeno u prethodnom poglavlju, studentska naselja razlikuju se po veličini, opremljenosti količini dodatnih sadržaja unutar naselja, pa postoje određeni razlozi zašto su studenti odabrali baš to naselje u kojem žive. Prema anketi, gdje su ispitanici mogli odabrati više opcija, glavni uvjet za odabir studentskog naselja, prema mišljenju 69,5% ispitanika, jest da naselje ima *studentski restoran* (odnosi se samo na Savu i Cvjetno). Drugi uvjet bila je *opuštena atmosfera*, s 36% a slijede *blizina fakulteta* te *dobra lokacija u odnosu na sadržaje koji me zanimaju*. Neki studenti imaju iskustvo boravka ne samo u jednom već u dva ili više naselja, pa mogu usporediti uvjete života iz prve ruke, no većina je u ostalim studentskim naseljima bila najmanje jednom u posjetu prijateljima koji tamo borave, pa su mogli usporediti i istaknuti razlike. Ovako intervjuirani ispitanici govore o tri studentska naselja:

Karakteristike studentskog naselja Stjepan Radić

Većina ispitanih stanara Save boravila je tamo i prije obnove naselja, pa nisu imali teškoće u isticanju razlika prije i nakon obnove. Stanje prije obnove i prvi susret sa Savom najčešće opisuju kao vrlo loše, staro i u raspadu, ističući loše higijenske uvjete u zajedničkim kupaonicama.

„(...) bilo mi je dosta šokantno vidjeti kako je to sve izgledalo. Jer, sve je izgledalo kao, ne bih reko ludnica, onako ne znam (...) Sve je bilo u rasulu doslovno(...)“ (Korisnik, Sava, 4 godine)

Kada opisuju kvalitetu stanovanja na Savi, najčešće ističu sljedeće:

- *Fizička opremljenost soba i paviljona:* novi namještaj, puno polica i prostora za stvari, dobra izolacija zbog novih prozora, hladnjak u sobi koji prije obnove nisu imali pokazao se kao najčešće spominjani element.

„Frižider je jako jako veliki faktor jer smo prije stvari držali po balkonima. To je onako dođeš na Savu i vidiš na prozoru mlijeko jogurt i sl. Onda ti dođe vrana i sruši mlijeko i pojede jogurte (...)“ (Korisnik, Sava, 4 godine)

- *Karakteristike prostora:* malene sobe, ipak njima dovoljne, zajednička kupaonica, no dovoljno velika za cijeli kat (neki ipak preferiraju privatnu kupaonicu i smeta im dijeljena), dobro organiziran prostor.
- *Raspored paviljona i okoliš naselja:* nekoliko studenata spomenulo je zadovoljstvo kružnim rasporedom paviljona, puno zelenila, postojanje kanti za reciklažu.
- *Domska atmosfera:* prisnija i prijateljska atmosfera što se često povezuje s dijeljenim prostorima poput zajedničke kupaonice za cijeli kat, užurbanije, puno ljudi i manja radna atmosfera, ljudi se više pozdravljaju i upoznaju nego u drugim domovima

Karakteristike studentskog naselja dr. Ante Starčević

- *Fizička opremljenost soba i paviljona:* malo stariji namještaj u odnosu na ostale domove, ima dovoljno prostora za stvari.
- *Karakteristike prostora:* naglasak da je soba malena, iako ne bi bilo na odmet da je veća, ispitanim to ne predstavlja veliki problem, kupaonica koja se dijeli između dvije sobe što ima pozitivne i negativne strane.
- *Raspored paviljona i okoliš naselja:* ima dosta zelenila i lijep park, ugodno za sjediti ispred paviljona, super uređeno.
- *Domska atmosfera:* većina ispitanih karakterizira Šaru kao miran i tih dom, atmosfera je prijateljska, mirnije je što je bolje za učenje, no ipak nije toliko mirno i zatvoreno kao što je to na Cvjetnom.

Karakteristike studentskog naselja Cvjetno naselje

- *Fizička opremljenost soba i paviljona:* nakon obnove sobe su lijepo uređene s novim namještajem
- *Karakteristike prostora:* dovoljno velike sobe, kupaonica je privatna što je velika prednost u odnosu na ostale domove, nakon obnove napravljene su i dijeljene kuhinje
- *Raspored paviljona i okoliš naselja:* lijepo je uređeno, no prema nekima ipak raspored paviljona je nelogičan
- *Domska atmosfera:* preztvoreno, više je to dom za učenje i mir

„Pa miran je jako inače slovi kao samostan. Meni to odgovara pošto trebam dosta učiti, a opet blizu su tu svi izlasci. Tako da ono, a i znam da se mogu vratiti u mirnu sobu, što na Savi baš nije slučaj. Tulumim dan i noć“ (Korisnica, Cvjetno, 2 godine).

Objektivne karakteristike doma pokazale su se kao vrlo bitan faktor u zadovoljstvu kvalitetom stanovanja. Usporedbom prije i poslije jasno se vidi da su studenti sada nakon obnove puno zadovoljniji izgledom sobe, paviljona i naselja, što znači da im je boravak tamo ugodniji te su zadovoljniji.

„Puno je drugačije kad ste okruženi stvarima oko sebe kako ne želite da izgledaju, odmah imate manju motivaciju za učenje, tako da je malo bilo demotivirajuće, ali nakon obnove je sve puno puno ljepše“ (Korisnica, Cvjetno, Šara, 3 godine).

Kada govore o svom naselju, studenti najprije ističu fizičke osobine prostora unutar i oko paviljona, dakle objektivne faktore s posebnim osvrtom na stanje kupaonice i kuhinje čija je uređenost važna za zadovoljstvo ispitanih. Većina bi voljela da kupaonicu ne moraju dijeliti s ostalima, no ako je to nužno zahtijevaju veću razinu higijene. Shodno tome može se reći da su se objektivne, fizičke karakteristike prostora pokazale kao važan faktor u zadovoljstvu stanovanjem u studentskom domu (Čaldarović 1978, Thomsen, Eikemo 2010, Davis i Fine-Davis 1981). Takav rezultat potvrđuje prvu pretpostavku ovog istraživanja da će zadovoljstvo studenata ovisiti pretežno o fizičkim karakteristikama doma i njegovog okoliša.

Problemi i prijedlozi za poboljšanje

➤ *Problemi na Savi:*

- *Kuhinja:* Nedovoljno je opremljena za toliki broj studenata, radne plohe u kuhinji sad su od materijala iverice (što je tanak i nekvalitetan materijal), a prije su bile mramorne i čvrste. Problem s kuhinjom najbolje opisuje jedan ispitanik:

„Prije su čajne kuhinje imale s dvije strane velike kamene ploče, kao mramor. Bili su duboki lavandini jer ekipa si je kuhala vikendom i to je bilo super da sobu ne moraš oštećivati. Nakon preuređivanja rekli su nam ne smijete više u sobama pit, i kao okej pit ćemo u čajnoj kuhinji, onda ispada da su tamo napravili površinu na način da su stavili dvije takne ploče sa šipkamo koje su to držale. Netko je sjeo i to se sve razvalilo, cijeli zid.... Ti ljudi više ne mogu tamo doć. To je nekad bila prostorija di ću ja doć kod frendice di ćemo učit, sjest ćemo na to jer nemamo neku prostoriju gdje je kauč ili slično.“ (Korisnik, Sava, 4 godine)

- *Kupaonica:* dio studenata žali se na dijeljene kupaonice, problem lošeg održavanja čistoće i higijene u zajedničkim prostorijama poput same kupaonice i kuhinje.
- *Učionica:* nedostaje još učionica, dvije po paviljonu nisu dovoljne.
- *Dodatne prostorije:* dvorana Pauk prema mnogima nije dovoljno iskorištena, a predlažu iskorišavanje za društvene, zabavne ili druge aktivnosti, nedostaje zaštićena prostorija za bicikle koja bi ih osigurala od čestih krađa.
- *Dodatni sadržaji i potrebe:* Nedostaje edukacijskih i zabavnih sadržaja, nedostaje kopiraona, klima uređaji i pekarnica.

➤ *Problemi na Šari:*

- *Kuhinja:* kuhinja nije potpuno funkcionalna s obzirom na potrebe studenata (presporo kuha ili ne rade svi električni ringovi, a postoje samo dva po katu, nema pećnice),
- *Sobe:* premale, manje nego u drugim domovima (recimo na Savi),
- *Dodatne prostorije:* nema zajedničkog boravka, tulumara ne funkcionira kako bi trebala, nedostaje prostorija za kakve radionice, društvene igre i sl.
- *Dodatni sadržaji i potrebe:* nedostaje im društvenih događanja, druženja, nema menze, premala i loše opremljena teretana, bicikli studenata stoje na kiši i nisu

dobro osigurani od krađe, problem premalog sportskog igrališta i premala ponude dodatnih sadržaja unutar naselja sadržaja.

➤ *Problemi na Cvjetnom:*

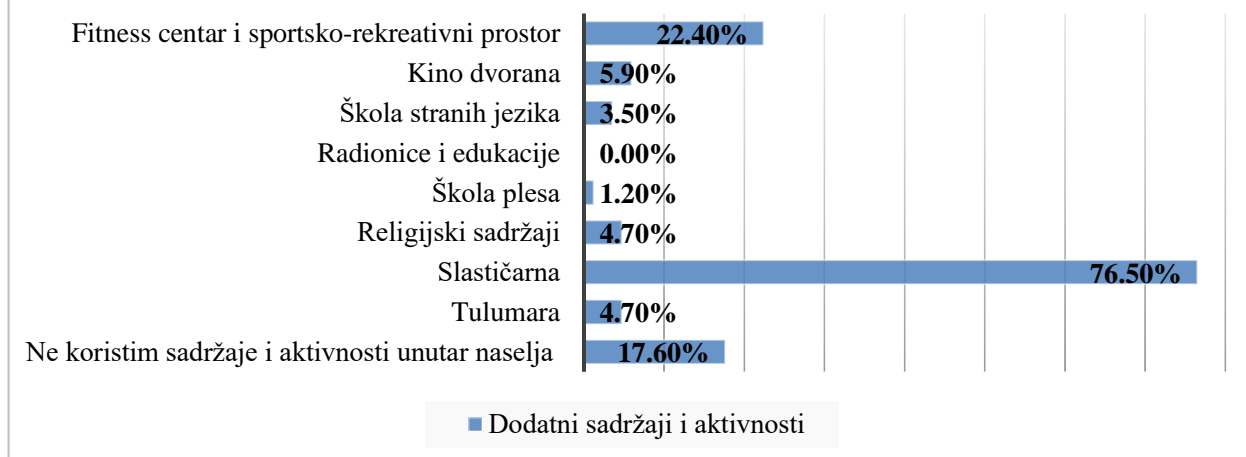
- Nemaju puno zahtjeva, pa su naveli samo da bi bilo dobro da imaju klima uređaj, bolju zvučnu izolaciju, Erste bankomat i više zelenila u dvorištu.

Ispitanici su se vrlo lako sjetili problema i nedostataka u njihovom naselju. Najčešće žalbe bile su vezane za opremljenost i čistoću kuhinje te drugih dijeljenih prostora (na Savi) poput kupaonice. Kuhinja se pokazala kao bitan faktor, pa nedostatna opremljenost, loša i nekvalitetna izvedba uređenja utječe na zadovoljstvo ispitanika. Kuhinje su im služile za druženje zbog nepostojanja boravka, no sad se ne može ni sjesti tamo jer ploča odmah puca. Vezano za kupaonicu najčešće se spominju nedovoljno održavanje čistoće od strane stanara te čistačica. U drugim domovima čistoća kupaonice ovisi o jednoj ili dvije sobe pojedinačno, pa studenti jedino žale na svoje cimere odnosno docimere ukoliko nemaju dogovor s njima oko održavanja higijene. Osim toga, najčešće su nezadovoljni što nema prostora za okupljanje, kvalitetne zabavne, društvene i edukacijske sadržaje. Studenti Save navode puno problema i idu u detalje, imaju ideja što bi se i kako moglo bolje (primjerice za dvoranu Pauk na Savi predlažu prenamjenu u knjižnicu ili prostor za druženje i edukaciju). Studenti Save naveli su najviše problema i iskazali najviše nezadovoljstva, iako raspolažu s najviše prostora, pratećih objekata i ponuđenih sadržaja u odnosu na ispitanike iz ostalih naselja. Ukoliko se vratimo na teoriju o aspiracijama stanara koje ovise o njihovom trenutnom stanju (Čaldarović et al.) te da će oni koji žive u nepovoljnijim uvjetima biti nezadovoljniji i isticat će više prijedloga za poboljšanje, u ovom primjeru se to baš i nije pokazalo tako. Naime, ispitanici sa Šare kojima je objektivno najmanje ponuđeno i koji raspolažu najmanjim prostorom, nisu imali najviše prigovora i problema, već su ispitanici sa Save bili skloniji nabranjanju više problema u svom naselju. S obzirom na to, druga hipoteza da će studenti koji borave u manjem studentskom naselju s najmanje ponuđenih sadržaja biti najmanje zadovoljni uvjetima stanovanja nije se u potpunosti potvrdila. Ispitanici svih naselja imali su prigovore, a čak najviše stanovnici Save, naselja koje najviše nudi svojim studentima.

Dodatni sadržaji i događanja unutar studentskih naselja

Svako naselje ima različit broj dodatnih sadržaja i aktivnosti koje nudi studentima. Gotovo sve aktivnosti moraju se dodatno plaćati. S obzirom da je najveće, studentsko naselje Stjepan Radić ima najviše aktivnosti, slijedi Cvjetno, pa Šara na kraju. Iako su intervjuirani studenti uglavnom upoznati s onim što se nudi, većina ih ne koristi dodatne sadržaje u obliku aktivnosti osim teretane, koju su svi barem jednom koristili (no više je ne koriste). Studenti sa Sava slažu se da ima puno stvari koje su dostupne, jedna studentica sjetila se čak da postoji glumačka radionica te ples i takva raznolikost i ponuda u aktivnostima i sadržajima im je pozitivna. Zajedničko svim ispitanim studentima bez obzira na dom iz kojeg dolaze jest da slobodno vrijeme provode neovisno o aktivnostima i mogućnostima unutar naselja, već o svom vlastitom aranžmanu. Iz rezultata ankete vidljivo je također da je, ako izuzmemo slastičarnicu, koju imaju samo Sava i Cvjetno, najčešće korišteni dodatni sadržaj u domovima je fitness centar i sportsko rekreativni programi s 22,4%, dok 17,6% studenata ne koristi ništa. Manje od 5% studenata koristi školu stranih jezika, religijski sadržaji i druge aktivnosti.

Slika 4. Dodatni sadržaji i aktivnosti unutar naselja koje ispitanici osobno koriste

Što se tiče organiziranih događanja svima je poznato da postoje Šarijada, Radićevi dani te humanitarna događanja u božićno vrijeme ili kad za to postoji potreba¹⁰. Humanitarnim

¹⁰ Primjer jednog takvog humanitarnog organiziranja jest sakupljanje novca u domu na Cvjetno za baku koja skuplja boce po kontejnerima. Kako baka zbog zdravstvenih teškoća nije više mogla skupljati boce, studenti su odlučili priskočiti u pomoć te u 3 dana skupili 19.500 kn. *Srce nam je malo toplije. Telegram. 22.6.2018. <https://www.telegram.hr/zivot/srce-nam-je-malo-toplije-nakon-vijesti-o-zagrebackim-studentima-koji-su-skupili-19-000-kuna-za-baku-koja-skuplja-boce/>* Pristupljeno 24.8.2018.

dogadanjima prije Božića studenti prikupljaju novčana sredstva, koja daju socijalno ugroženima. To bude organizirano najčešće na ovaj način:

„Dvoje troje ljudi, radi sendviče, čaj, kavu, pa time dočekuju studente i otpraćaju ih na faks, a navečer palačinke i kuhano vino. Ne znam za šta je akcija, ali pomažu nekim obiteljima, pa onda skupe novce, pa jednoj obitelji odnesu“. (Korisnik, Šara, 2 godine)

Tulum na Šari „*Šarijada*“¹¹ koji svi stanovnici tog doma rado spominju, najdraži im je događaj u godini jer se tada ljudi najviše druže, a Šara ponovno oživi. Tim povodom organizirani su razni zanimljivi turniri u kojima studenti rado sudjeluju. Jedan student kaže kako je to prilika da upozna nove ljude jer su inače studenti zatvoreni i nije lako sprijateljiti se s nekim: *„(...)gdje ljudi igraju različite igre i kasnije imaju noćni party. Volim to jer je to jedina prilika upoznati ljude licem u lice, ovdje vani u dvorištu doma (...)“* (Korisnik, Šara, 3 godine).

Stanovnici Save glavni događaj su pak „*Radićevi dani*“¹². Unatoč brojnim ponuđenim sadržajima (naročito na Savi), ispitanici nisu u velikoj mjeri skloni koristiti ih. Slastičarnica i sportski sadržaji pokazali su se najkorištenijim sadržajima, a ispitanici navode kako im nedostaje zabavnih i edukacijskih sadržaja, iako nije jasno bi li ih osobno koristili.

¹¹ Proslava dana studentskog naselja dr. Ante Starčević, kojom se i obilježava blagdan sv. Ante. Na programu su sportska natjecanja u nogometu, košarci, stolnom tenisu, kartaške igre i sl., a večernji program obično je u znaku DJ-a i open air koncerata u dvorištu Studentskog centra. Šarijada je dio Scool fest studentskog festivala. *Dođite na legendarnu Šarijadu. Studentski.hr.* 27.4.2016. <http://studentski.hr/zabava/studentski-zivot/dodite-na-legendarnu-sarijadu-najjaci-studentski-party-u-zagrebu> Pristupljeno 28.6.2018.

¹² Program povodom dana studentskog naselja Stjepan Radić, čija proslava traje kroz dva dana. Na programu su kulturna događanja te razni sportski turniri i natjecanja, a navečer tulum uz DJ-a. *Radićevi dani u prosjeku okupe preko 1000 studenata. Radićevi dani: Sport, zabava i odmor od učenja. Studentski.hr.* 2.6.2014. <http://studentski.hr/studenti/vijesti/radicevi-dani-sport-zabava-i-odmor-od-ucenja> Pristupljeno 28.6.2018.

Učenje

Mjesto za učenje pitanje je individualnog izbora jer se pokazalo da su odgovori podijeljeni i da svatko ima svoj način i prostor gdje se može fokusirati. Tako je iz intervjua vidljivo da neki ispitanici uče u sobama, neki u učionicama, neki na balkonima, No slažu se kako ima premalo adekvatnih soba za učenje u paviljonima te da bi ih možda više koristili da ima slobodnih mjesta jer su postojeće učionice uvijek pune.

„(...)dođem u učionicu i nema mjesta, dok dođem do drugog paviljona ni tamo nema mjesta, dok prođem po svim paviljonima da nađem mjesto, onda se vratim nazad pa skužim da ima mjesta(...)“ (Korisnica, Cvjetno, Šara, Sava, 4 godine).

Prema anketi najveći broj studenata uči u sobi, njih 85%, 7,1% u učionici u paviljonu, 7,9% ili uči izvan sobe u knjižnici ili na nekim drugim mjestima. Prema EUROSTUDENT izvješću studenti tjedno provode u prosjeku 17 sati tjedno u učenju (prema Ščukanec et al.), važno je gdje će studenti učiti i kako je taj prostor uređen te da je prilagođen njihovim potrebama. Objektivno gledajući učionica u domovima je premalo na broj studenata, knjižnice ne postoje, kao ni infomatički opremljene prostorije, stoga je upitno ispunjavaju li trenutni uvjeti potrebe studenata po tom pitanju.

„Cimerstvo“

Boravak u studentskom domu znači i spremnost da se osobni prostor, kao što je to primjerice soba, dijeli s još jednom osobom, cimerom, a period navikavanja bio im je najteži kako tvrde. S vremenom se naviknu na život u maloj sobi s cimerom, posebno ako je cimer razumna osoba. Prakse i iskustva po pitanju cimerstva su različita, tako na primjer neki navode da nemaju nikakav poseban prijateljski odnos, niti se trude izgraditi ga. Nakon života u obiteljskom domu, nekim studentima lakše je priviknuti se na novi grad i život na novoj lokaciji uz prijatelje ili braću i sestre, koji im služe kao svojevrsna emocionalna potpora, stoga ne čudi nalaz da dio ispitanih studenata preferira suživot s poznatim osobama. Nekima je odabir doma čak ovisio o tome koji je dom dobio njihov prijatelj ili prijateljica:

„(...) izrazito bitno je s kim ste u domu jer dijelite prostor 2 sa 2 i ne možete biti s nekim s kim baš niste dobri jer tu često dolazi do konflikta, dakle primarno mi je bilo izabrati osobu a onda lokaciju“ (Korisnica, Cvjetno, Šara, 3 godine).

Dvoje ispitanih sobu dijele s braćom i radije ne bi živjeli s nepoznatim ljudima. Jedan student spominje da mu je bio problem živjeti s cimerom u tako maloj sobi, pa je uspio izboriti da živi u tzv. samici, dok je jedna studentica izjavila da bi radije bila u samici da ima vlastiti mir.

U studentskom domu cimerstva se najčešće ostvaruju po slučaju, a prema nekim istraživanjima o cimerima potreban je period do 6 mjeseci da se cimeri bolje upoznaju (Carli i sur. 1991). Između nekih se razviju prijateljstva, pa provode vrijeme zajedno i izvan sobe, dok između nekih nema kompatibilnosti te ne razviju prijateljski odnos. Početne preferencije, pri dolasku u studentski dom, po pitanju cimerstva su individualne jer često ovise o prethodnom iskustvu s cimerima i iskustvu drugih, a studentima je najlakše krenuti živjeti s osobom s kojom već imaju nekakav odnos. Ukoliko je obrazovni cilj povezati studente, izbaciti ih iz komfort zone u cilju povezivanja i stvaranja novih prijateljstava i suradnje, to se može napraviti prema psihološkim, interesnim i karakternim osobinama, zapravo planirano. Povezivanjem studenata suživotom u sobi (primjerice na kampusu) i na isti uključivati u razne aktivnosti može biti korisna stvar u iskustvenom razvoju mlade osobe.

Interakcija između stanara studentskog naselja

Međusobna komunikacija, otvorenost i povezanost studenata triju naselja pokazala se specifičnom u svakom naselju.

➤ *Šara*

Studenti sa Šare opisuju svoj dom kao mjesto koje je po atmosferi i otvorenosti među studentima između Cvjetnog i Save koji su prema njima dvije krajnosti. Kod opisa interakcije među studentima na Šari je ispitanima referentna točka Sava jer su prema njihovim riječima studenti tamo najotvoreniji, najdruštveniji, pa je najlakše upoznati nekoga i sklopiti prijateljstvo. Jedna ispitanica zadovoljna je Šarom jer nije ni „pretiho“ kao na Cvjetnom, a ni „preživahno“ kao na Savi. „(...)svi koji žele tulumariti otišli su valjda na Savu, dan i noć.“ (Korisnica, Šara, 2 godine). Mjesto gdje se stanari okupljaju je uglavnom park u dvorištu naselja gdje su postavljene klupice i stolovi, ali u puno manjem broju nego na Savi. Na taj način najčešće i započinje druženje prije noćnog izlaska u klubove. Unutar paviljona studenti se susreću u kuhinji i usput se pozdrave i možda progovore nekoliko riječi vezano za kuhanje, požale se na sporost električnog rešoa ili nered koji drugi stanari ostave za sobom u kuhinji. Upoznaju se i preko cimera i docimera ili ukoliko trebaju neke stvari od susjeda. Najlakše je

upoznati nekoga za vrijeme pušenja na balkonu, pogotovo ako trebaš upaljač ili cigaretu smatra studentica, koja često izlazi na balkon. Svi intervjuirani sa Šare rekli su kako tamo nema nekakvih organiziranih druženja s obzirom da tulumara (prostorija namijenjena za studentske proslave i tulum) nije sasvim u funkciji te da nemaju zajedniči boravak ili sličnu prostoriju za druženja. Ipak, jedna studentica prisjetila se kako je vidjela da se nekoliko studenata dogovori za zajedničko gledanje filmova u nekoj od učionica vikendom. „(...)petkom i subotom kad manje ljudi uči, ljudi organiziraju gledanje filma. Određena osoba ima projektor i pozove ljude...čini se zanimljivo“ (Korisnica, Cvjetno, Šara, 3 godine).

Jedan ispitanik je u početku imao teškoće s povezivanjem i upoznavanjem sa sustanarima s obzirom da je internacionalni student te da mu je zapravo prvi prijatelj bio drugi internacionalni student, koji je bio u sličnoj situaciji kao i on. Nakon što već 3. godinu boravi na Šari, još uvijek mu nije jednostavno upoznati nove ljude jer smatra da su studenti prezatvoreni.

➤ *Cvjetno*

Dom Cvjetno slovi kao najmirniji i najtiši dom gdje, prema riječima ispitanika, idu studenti koji uče po cijele dana i ne druže se previše s drugima. Studentica s Cvjetnog kaže:

„Ljudi baš ne prakticiraju kao na Savi ono druženje i pijenje na klupicama ispred. Ovdje to bude ljeti vrlo rijetko, ali nema gitare kao na Savi.“ (Korisnica, Cvjetno, 2 godine)

Od okupljališta studenata uglavnom se spominje parkić gdje postoje klupice i to uglavnom vikendom načeveer prije izlazaka. Tamo se okupljaju studenti u manjem broju i rjeđe nego što je to slučaj na Savi i Šari. Neki su se prisjetili da od organiziranih aktivnosti povremeno bude grupno pečenje palačinki u kuhinji gdje uglavnom dođe grupica studenata koji se već poznaju te zajedno pripremaju palačinke i druže se. Osim toga dečki se povremeno dogovaraju za igranje nogometa, pa se upoznaju i na taj način. Kada su studenti upitani zašto su na Cvjetnom studenti tako zatvoreni, najviše ispitanih to je povezalo s nepostojanjem zajedničkih prostora. Naime Cvjetno je tek nakon obnove dobilo zajedničku kuhinju, a kako su kupaonice u svakoj sobi posebno, studenti ne izlaze previše iz soba, pa se nemaju prilike niti upoznati. Jedan student to opisuje ovako:

„Nije to tak prisno, vjerujem da je na Savi prisniji odnos zato jer ljudi kad imaju zajedničku kupaonicu, vjerojatno se i upoznaju tamo. Tu se i nemaš prilike upoznati. Većinom se ljudi druže ovako u grupicama u kojima već jesu. Možda znaš svoje susjede na katu, ali evo ja sam s njima na bok i na imenu... Nije to nešto.“ (Korisnik, Cvjetno, 3 godine)

Neki smatraju da bi većem povezivanju studenata mogle pridonijeti razne zajedničke akcije, događanja poput Šarijade i sl.

➤ *Sava*

Sava prema riječima svih intervjuiranih slovi kao najdruštveniji, najživlji i najotvoreniji dom. Stanari Save smatraju da je to pravi izbor ako želiš doživjeti pravi studentski život i studentsku atmosferu. Studenti se pozdravljaju, druže posvuda po naselju, balkonima, kuhinji i sl. Prvo se upoznaju s cimerima, pa prvim susjedima, a s vremenom i sa sustanarima s kata i paviljona. Zanimljivo je kako je jedan student izrazio nostalgiju za starim uređenjem doma, dakle prije obnove jer je konverzacija o stvarima koje se raspadaju imala za njega posebnu čar i povezivala je studente:

„Mislim da je, ono, zajednički moment raspada ti se ormarić, pa prašine posvuda, ti parketi razrovani pa zapneš šlapom. To su bile meni nekako stvari koje su davale čar Savi jer smo nekako svi bili u takvim paviljonima. Onda smo svi imali taj zajednički čit-čet uz, ono, od kud si? kaj studiraš? Ej, jel tebi u sobi ovo-ono? Dok, ono, iz te komparativne perspektive dok smo došli u nove paviljone sve se činilo puno sterilnije. Svi smo ovdje na bok, bok, ne poznaješ ljude baš, osim s kata, s faksa i s rendom druženja u dvorištu doma. Ali taj štih mi je poseban bio“ (Korisnik, Sava, 3 godine).

Jedna studentica opisuje opuštenu atmosferu i druženje na Savi:

„Sava mi dosta paše jer se ljudi nalaze vani u trenirkama, dosta je opušteno, ništa fancy, izlasci ovo-ono. Cugaju, sjednu ispred pa kasnije odu eventualno. To mi je dosta bitno da ne moram negdje daleko i vraćat se usred noći, sviđa mi se što mogu u domu izać van, izać plesat ako bude što u Roku¹³. U drugim domovima baš nije bilo toga da se ljudi tako druže“ (Korisnica, Cvjetno, Šara, Sava, 4 godine)

U dvorištu naselja studenti se najradije okupljaju u tzv. krugu naselja, koje je zapravo centralni dio gdje su menza, kip i sat i gdje postoji puno klupica. Tamo obično studenti započinju večernje druženje nakon kojeg slijedi obično izlazak u okolne klubove poput Žapca i Roka, koji su u samoj blizini naselja ili pak Vintagea u Savskoj ulici. Česta su druženja uz sviranje gitare i dr. Osim organizacijskih karakteristika SN Stjepan Radić, u odgovorima ispitanika spominju se i Radićevi dani kao faktor učvršćivanje neformalne povezanosti stanara. Pri čemu osjećaj pripadnosti Savljanima te natjecanje protiv drugih domova učvršćuje

¹³ Popularni noćni klub i kafić među studentima, koji se nalazi tik uz naselje Stjepan Radić.

grupni identitet, pa na taj način se stanari također kasnije prepoznaju, pozdravljaju, a možda čak i organiziraju za daljnje (najčešće sportske aktivnosti).

Interakcija među studentima događa se i na društvenim mrežama, virtualnim putem. Svako naselje ima svoju Facebook grupu gdje studenti objavljuju različite postove i obavijesti. Analizirajući Facebook stranicu najveće virtualne zajednice pod naslovom Studentski dom Stjepan Radić – Sava, gdje su članovi bivši i sadašnji studenti uglavnom svih domova, ne samo Save, vidljivo je da se objavljuje sljedeći sadržaj: postovi koji se tiču raznih evenata te programa za tematske partyje u popularnim klubovima, pozivi na volontiranje i aktivizam, ponude i potražnja pomoći vezane za učenje, instrukcije te seminarske radove, oglasi o izgubljenim i pronađenim stvarima, posuđivanje i poklanjanje i prodaja raznih stvari, poklanjanje životinja, ankete i studentska istraživanje. Članovi grupe aktivno sudjeluju i komentiraju postove ukoliko su im relevantni te iz raznih razloga zanimljivi, a studenti je smatraju korisnom jer tako mogu saznati mnogo stvari. Tim putem lakše se organizirati i proširiti važne obavijesti. Putem Facebook grupe Ekipa s Cvjetnog pokrenuta je i ranije spomenuta humanitarna inicijativa skupljanja novca za baku koja skuplja boce. Studenti su iz znatiželje uključeni i u Facebook grupe drugih naselja kako bi vidjeli što se događa, kakve obavijesti kruže te eventualno da saznaju nešto novo. Koristan im je to način komunikacije jer kad trebaju pomoć uvijek im je netko ponudi.

„Jednom mi je trebalo sušilo za veš i to sam pitala i jednom mi je trebalo pomoć oko interneta u oba dva slučaja mi je bila ponuđena pomoć u roku 5 min valjda.“ (Korisnica, Šara, 3 godine)

Prema nalazima intervjua uočljivo je da je svako naselje ima određene karakteristike, koje možemo karakterizirati kao subjektivne, a tiču se socijalnih faktora. Razlike po pitanju atmosfere, međusobnog odnosa i interakcije stanara te noćnog života unutar naselja, prema mišljenjima ispitanika, više su nego očite. Ispitanicima je samo pozdravljanje „bok, bok“ u prolazu odraz otvorenosti i prisnosti stanovnika. Primjerice, na Cvjetnom ljudi se ne pozdravljaju u prolazu, na Šari se pozdravljaju češće, a na Savi se svi pozdravljaju i vrlo lako ulaze u međusobnu komunikaciju. Kada se ispitanike pitalo što misle što je uzrok takvim razlikama, svi su spomenuli nedostatak ili nepostojanje zajedničkih prostora. Sava već od razine paviljona ima dijeljene prostore poput kuhinje i kupaonice, gdje se studenti najprije upoznaju i naviknu jedni na druge, zatim vanjski prostor dvorišta i raspored paviljona kružnog je koncepta s centrom koji studenti najčešće spominju kao mjesto okupljanja i druženja. Učestalost sretanja studenata, dijeljeni prostori i specifična organizacija prostora pokazuje se

kao najvažniji faktor zbližavanja i početka interakcije studenata u domu, što se slaže s nalazima istraživanja autora Casea o utjecaju organizacije prostora na povezivanje studenata predstavljenog u teorijskom dijelu rada (Case 1981). Virtualna interakcija unutar Facebook grupa naselja pokazala se također važnom u uspostavljanju komunikacije, posuđivanju stvari, saznavanju informacija i organizaciji aktivnosti.

Slobodno vrijeme

Prema izvješću EUROSTUDENT, 60% studenata u studijskim obvezama provede više od 30 sati tjedno, a samo 17% njih manje od 20 sati tjedno (Ščukanec et al.). Na upit o aktivnostima u slobodno vrijeme većina studenata u intervjuu požalila se kako zapravo i nemaju slobodnog vremena uz studijske obveze i posao. Ukoliko im ostane vremena najčešće ga provode na kavi s prijateljima, u rekreaciji, gledanjem filmova i serija, u šetnjama, sviranjem instrumenta, čitajući knjige i dr. Što se podudara i s rezultatima dobivenim u online anketi. Rijetki studenti vrijeme provode u volontiranju, u aktivnostima raznih udruga te na zboru.

Dobiveni rezultati poklapaju se nalazima velike studije o studentima u Hrvatskoj, gdje Vlasta Ilišin u poglavlju o slobodnom vremenu i interesima studenata upozorava kako studenti imaju subjektivni dojam manjka slobodnog vremena, no ne i njegovog neodgovarajućeg korištenja. Iako postoji realna tendencija smanjenja slobodnog vremena, a povećanja studijskih i drugih obaveza, još uvijek „dvije trećine studenata raspolaže s tri i više sati dnevno“ (Ilišin, 2014:347). Prema rezultatima studije, kao i ovog istraživanja, studenti sukladno svojim interesima najviše vremena provode u društveno zabavnim aktivnostima poput odlaska u kafiće, gledanja filmova i serija, dok je vrlo mali broj studenata aktivno društveno angažiran. Ono što se unazad 20 godina promijenilo, oslabile su intelektualne aktivnosti poput čitanja, odlaska u kazalište, tribine i sl. Što se pokazalo i u ovom istraživanju gdje su vrlo rijetki naveli da čitaju knjigu i posjećuju edukativne radionice i tribine u svoje slobodno vrijeme.

Sigurnost

O sigurnosti u naselju ispitanici su ispričali razne incidente bilo iz prve ruke, bilo da su čuli od prijatelja. Više incidenata imali su studenti sa Save, kad su nepoznati ljudi ulazili u paviljone, spavali po hodnicima, virili u ženske kupaonice ili krali stvari. Jedan ispitanik čak

je doživio i fizički napad, a jedan je ispričao i priču o krađi bicikla iz sobe dok je osoba spavala.

„(...) znači ja sam u prizemlju i nikad ne ostavljam otvoren prozor i dignute rolete, nikad ne ostavljam stvari sušiti na prozoru... Pazim na tu sigurnost jer postoji hrpa slučajeva da je nekom nešto ukradeno, nestalo pa čak s viših katova. Recimo prijatelju su ukrali bicikl iz sobe dok je spavao. Provalili su mu i ušli u sobu dok je spavao, uzeli bicikl i iznijeli ga van, znači dok čovjek spava u sobi (...) „ (Korisnik, Sava, 5 godina).

Većina ispitanih osjeća se sigurno čemu pridonosi prisutstvo zaštitara na ulazu i mirni kvart u kojem se nalaze Cvjetno i Šara. Prema anketi ukupno 90,6 % ispitanika osjeća se sigurno, dok je 9,4% reklo da se ne osjeća sigurno u svom studentskom naselju. Neki studenti imaju veći osjećaj sigurnosti jer se nalaze na višem katu: *„Osjećam se sigurno jer sam na petom katu pa si računam da tko god dolazi praviti probleme da mu se neće baš dati penjati do 5. kata“ (Korisnica, Cvjetno, 4 godine).* Sigurnost i osjećaj osobne sigurnosti u privatnom prostoru stanovanja vrlo je bitna za zadovoljstvo stanovanjem i za ispunjavanje primarne funkcije stambenog prostora, a to je zaklon. To vrijedi i za privremenu vrstu smještaja kao što je studentski dom.

Uloga lokacije i transport

S obzirom da se sva tri doma nalaze unutar 4,5 km udaljenosti od samog centra (Trga bana Josipa Jelačića) te da su na najviše 5 min pješice udaljeni od tramvajskih stanica, studenti se nisu žalili na lokaciju domova. Zanimljivo je bilo kako niti studenti kojima put do fakulteta traje i do sat vremena, nisu imali pritužbu na lokaciju, niti im dugo putovanje predstavlja problem. S obzirom da su im centar i ostali sadržaji u blizini, pretpostavka je da je to onda svojevrsna kompenzacija jer malo je vjerojatno da će uvijek sve biti u susjedstvu. Kod odabira mjesta za noćne izlaske podijeljena su mišljenja: nekima je bitno da se jednostavnije, možda i pješice mogu vratiti iz noćnog izlaska, a nekima to nije bitno jer posjećuju mjesta gdje inače vole izlaziti bez obzira na mjesto stanovanja. Onima koji imaju bicikl lokacija uopće ne igra veliku ulogu, nije im problem doći negdje biciklom jer se vremenski svuda može stići za kratko vrijeme.

Prema rezultatima online ankete, 82,4% ispitanih koristi najčešće javni gradski prijevoz pri transportu na željeno mjesto, zatim slijedi bicikl s 8,2 %, taksi s 3,5% korisnika, osobni automobil koristi samo 1,2% ispitanih, a 4,7% ne koristi nikakvo prijevozno sredstvo.

Generalno zadovoljstvo trenutnim naseljem

Iz analize intervjua može se zaključiti kako su ispitanici relativno zadovoljni kvalitetom života u svom studentskom naselju. Iako se svatko može sjetiti nedostataka i stvari koje se mogu poboljšati, skloniji su najprije sjetiti se pozitivnih stvari, najčešće zadovoljstvo izgledom sobe, lokacijom i blizinom sadržaja. Studentima Šare nije predstavljalo veliki problem što naselje nema menzu jer je druga (ona na Cvjetno) u blizini. U online anketi ispitanici su trebali procijeniti zadovoljstvo uvjetima stanovanja u vlastitom studentskom naselju na skali od 1 - Izrazito nezadovoljan/na do 5 - Izrazito zadovoljan/na. 37,6% studenata dalo je ocjenu 5, 41,2% ocjenu 4, 17,6% ocjenu 3 dok su 1 i 2 dobili ukupno 3,6% odgovora. Iako se ovi rezultati ne mogu poopćiti i predstavljati generalno zadovoljstvo uvjetima stanovanja u studentskim domovima na razini zagrebačkog Sveučilišta, zanimljivo je vidjeti da studenti koji su sudjelovali u istraživanju većinski se odlučili za ocjenu 4, odnosno rekli su da su zadovoljni smještajem. S druge strane, prema izvješću EUROSTUDENT prosječna ocjena na razini Hrvatske za zadovoljstvo smještajem u studentskim domovima na skali od 1 do 5 bila svega 2,6 (Ščukanec et al. 2014).

8.2. Održivost i novi koncept studentskog smještaja u obliku „zelenog kampusa“

Održivi način života

S konceptom održivog razvoja i održivosti većina intervjuiranih studenata zapravo i nije upoznata. Iako im je pojam poznat, nisu sasvim sigurni što točno znači i koje sve prakse podrazumijeva. Većina onih koji su tvrdili da su upoznati ili barem djelomično upoznati s održivim načinom života povezuje to samo s praksom razvrstavanja i recikliranja otpada te ne mogu bolje pojasniti o čemu se točno radi. Razvrstavanje otpada i recikliranje, navike su koje su prema riječima nekoliko ispitanih stečene u vlastitom domu, pa su ih nastavili primjenjivati i u studentskom domu (odvajaju otpad, štede vodu i struju). Samo dvoje intervjuiranih zna što točno podrazumijeva održivi način života jer i sami prakticiraju takav životni stil, koji podrazumijeva, između ostalog i promjenu prehrambenih navika, korištenje alternativnih oblika transporta i sl. Dvoje intervjuiranih nije zainteresirano voditi brigu o okolišu jer smatraju da kao pojedinci ne mogu ništa napraviti kada postoje puno veći zagađivači, a puno

ljudi ne radi ništa po tom pitanju. Prema online anketi 54,1% ispitanih djelomično je upoznato s tim konceptom, 29,4% tvrdi da jest dok 16,5% ispitanih nije upoznato s konceptom održivog načina života.

Na pitanje koliko vam je briga za okoliš važna na skali od 1 – Uopće mi nije važna do 5 – Izrazito mi je važna, 17,6% odgovorilo je da im je to izrazito važno, 49,4% ispitanih izrazilo je stav da im je briga za okoliš trenutno važna, 29,4% smatra da im nije ni važno ni nevažno dok se 2,4% te 1,2% izjasnilo da im briga za okoliš nije važna, odnosno uopće nije važna. Intervjuirani ispitanici također su bili podijeljeni oko stava koliko im je trenutno važno misliti i brinuti se za svoje akcije koje pridonose očuvanju okoliša no većina je ipak dala neku srednju do veću važnost.

Život na zelenom kampusu

Prije postavljanja pitanja vezanih za drugu tematsku cjelinu, ispitanicima je objašnjen koncept održivog kampusa na sljedeći način:

Zamislite studentski kampus koji ima sljedeće karakteristike: građen je po ekološkim principima, tehnološki napredan, energetski učinkovit, funkcionira na obnovljive izvore energije, ostavlja minimalan ekološki otisak, edukacijsko-inovacijski je centar, nudi različite sadržaje i aktivnosti, potiče studente na akciju, interakciju i angažman oko održavanja kampusa, funkcionira kao zaseban studentski grad. Kampus se nalazi na rubnom dijelu grada (Borongaj).

Nakon toga im je postavljena serija pitanja vezana za takav koncept kampusa. Na pitanje bi li uopće željeli živjeti na takvom mjestu većini intervjuiranih studenata ideja takvog kampusa bila je zanimljiva, no bili su podijeljeni oko toga bi li osobno živjeli tamo umjestu domova gdje borave trenutno. Dio ispitanika izjavio je da im je ideja dobra, no muči ih lokacija koja bi zbog udaljenosti od centra za njih osobno bila problem. Uvjet za boravak na kampusu bila bi im odlična povezanost s ostatkom grada, ali i sadržaji i aktivnosti unutar kampusa koji bi morali biti raznoliki i zanimljivi kao svojevrsan kompromis za razdvojenost od grada. Nekoliko ispitanih uopće ne bi živjelo na takvom kampusu što zbog njima nepovoljne lokacije, što zbog toga što im takav način života na takvom mjestu ne predstavlja ništa što ih zanima. Dio studenata je bio oduševljen idejom života u zelenom kampusu te smatraju da bi i

njihovi prijatelji također prihvatili takvu ideju, a u lokaciji na rubnom dijelu grada čak vide i prednost jer je više u skladu sa „zelenim“ konceptom.

„To što je izvan grada je možda neka prednost, samo bi bilo bitno da je da jako dobro povezano, nekim busom ili tramvajem do centra. Mislim, ja ionako putujem do Borongaja sat vremena i to mi dođe praktični isto. Ja bih baš volio živjeti u nečemu gdje znam da je to održivom, znači da ja ne stvaram nikakvu štetu okolišu, znači to bi baš bilo nekako okrepljujuće živiti tamo(...)“ (Korisnik, Sava, 4 godine).

Zanimljivo je da su neki stanovnici Save emotivno vezani za svoj dom, pa na pitanje bi li umjesto Save radije živjeli na održivom kampusu, iako su isprva rekli kako je zeleni kampus super i njima privlačna ideja, na kraju su promijenili mišljenje. Jedan ispitanik navodi da bi zbog “tradicije“ i „lojalnosti domu“ ipak odabrao Savu, a drugi je značajno rekao „Sava je Sava“ (Korisnik, Sava, 5 godina).

„Bez obzira koliko bi to zvučalo čudno, ali da sad na Borongaju bude kampus, da ja tamo po većoj cijeni provedem zadnju godinu faksa, evo razmislio bih dobro. Bilo bi mi jako jako teško odvojiti se da nisam ovdje. Ne bih mogao ni u jednom trenutku samo tako odlučiti. Možda bi mi u jednom trenutku došlo nisam na Savi nego sam tu gdje imamo taj dodatni aspekt, ali da nije taj aspekt održivosti i svih ovih dodatnih stvari, ne bih bio ništa drugo... Da je isti koncept doma, ali jeftiniji nego sad i na Borongaju, ne bih se odlučio za to(...) (Korisnik, Sava, 3 godine) .

Dvoje studenata smatra da bi se atmosfera sa Save trebala prebaciti na kampus te da bi možda u tom slučaju i oni osobno živjeli tamo. *„Naprimjer da se Sava prebaci tamo sa svim tim uvjetima, da se napravi nešto više, nešto bolje... Svakako ne bih prvo razmišlja o stanu“ (Korisnik, Cvjetno, Sava, 5 godina).* Prema online anketi na pitanje bi li osobno živjeli u takvom kampusu znajući da time promoviraju održivi način života i usvajaju nove navike i znanja 95% ispitanih odgovorilo je potvrdno.

Možemo zaključiti da je većini ispitanih ideja zelenog kampusa bila prihvatljiva, bili su otvoreni za takav koncept i većina bi voljela živjeti u takvom kampusu, što potvrđuje inicijalnu pretpostavku ovog istraživanja. No ono što se pokazalo kao najvažnija intervenirajuća varijabla jest lokacija kampusa, koja većini ispitanih nije bila atraktivna te bi teško žrtvovali sadašnju lokaciju bliže centru za lokaciju na istočnom, rubnom dijelu grada. Lokacija im možda ne bi bila problem ukoliko bi prometna povezanost kampusa s ostatkom grada bila vrlo dobra, a vrijeme putovanja kratko. Takav nalaz među ispitanicima potvrđuje hipotezu da će varijabla lokacija kampusa biti važnija za odluku o smještaju na održivom sveučilišnom kampusu nego primjenjeni principi održivosti tog kompleksa.

Osobna vizija zelenog kampusa

Na pitanje kako zamišljaš održivi kampus studenti nisu imali problema zamisliti takvo okruženje. Svatko je imao svoju viziju, neki su išli u detalje:

„Volio bih puno igrališta, za svaki sport igralište jer bi tamo pretpostavljam bilo puno studenata... Veliku teretanu, workout park, neki nasip za trčanje vožnju biciklom, puno zelenih površina, gdje bi bilo svakakvih interaktivnih sadržaja primjerice ogroman prostor za druženje koji sam spomenuo. Prostorija u kojoj bi mogli svi zainteresirani za slikanje slikati i družiti se, ako su zainteresirani za glazbu da mogu svirati. Paviljon ili dva koji su pet friendly, gdje možemo dovesti ljubimce. Bilo bi super kad bi te prostorije bile veće jer su ove prostorije kao boksevi, neprirodno je biti u tak skućenom prostoru. Bilo bi super kad bi svaka soba imala svoj wc. Solarni paneli na zgradama, menza u kojoj bi se koristili proizvodi iz vrta.“
(Korisnik, Šara, 2 godine).

Dvoje intervjuiranih spomenulo je i kako je potrebno prostore za socijalizaciju odvojiti od privatnih prostora za spavanje i učenje. Napravljena je i matrica s odgovorima ispitanika kako oni zamišljaju održivi kampus

KONCEPTUALNO	Kružni raspored paviljona, puno zelenila i dojam života u prirodi
SOBA	Velika prostrana soba, stol ormar i krevet, dvokrevetna, ne smije biti premala
KUHINJA	Cijeli paviljon s kuhinjom
KUPAONICA	Privatna kupaonica u sobi
AKTIVNOSTI	Radionice, sportske aktivnosti, aerobik, edukacijske aktivnosti
OSTALO	Automatizirani sustav prozora, pano za crtanje ideja, mjesta za odlaganje, razvrstavanje i recikliranje otpada, kućni ljubimci dozvoljeni
SARŽAJI	Igralište, vrt pored svakog paviljona

	bazen, dvorane za druženja, dnevni boravak, vešeraj, praonica rublja, sušilice, tulumara, trgovine, menza, workout park, teretana, noćni klub, pekara, prostorije za umjetnost
OKOLIŠ	Puno zelenila, priroda
DRUŠTVENI ŽIVOT	Nešto poput Save, društveno dinamično otvoreno, suradnja na projektima
TRANSPORT	Bicikli na posudbu kao oblik transporta do grada, dobra prometna povezanost, učestali javni prijevoz, vlak do grada (da je neovisno o gradskom prometu)

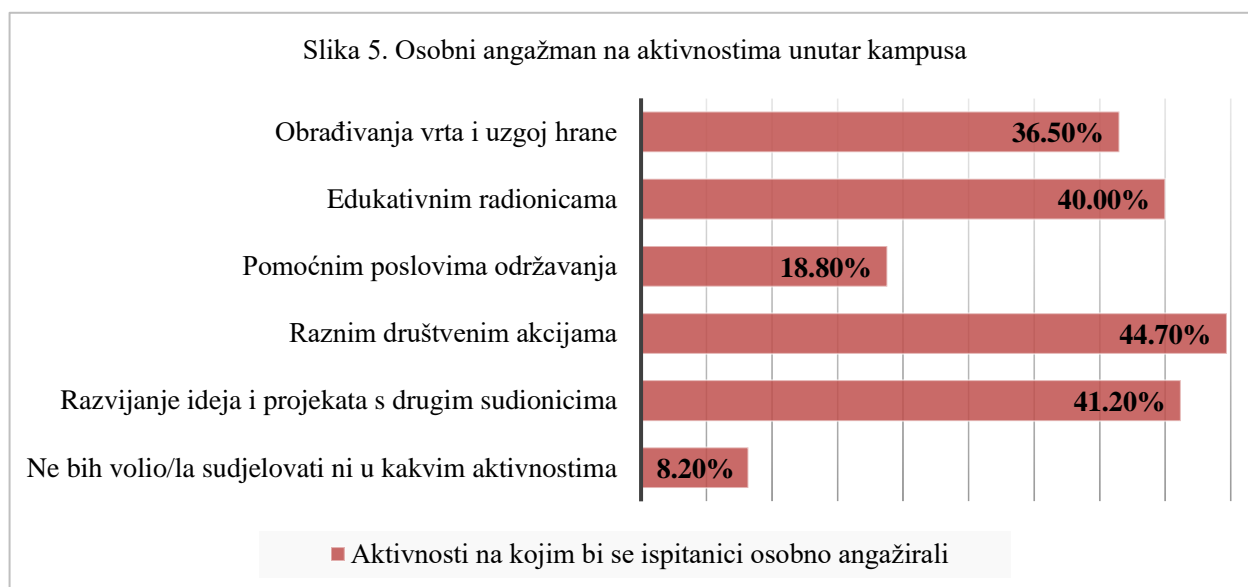
Aktivnosti unutar kampusa

O tome bi li se osobno angažirali na raznim aktivnostima unutar kampusa, kroz primjere aktivnosti rada u vrtu i uzgoja hrane, brige oko održavanja kampusa, kreativne radionice i edukacijski sadržaji, razne akcije i inicijative usmjerene na pomoć lokalnoj zajednici, većina ispitanih izjasnila se potvrdno (svatko u nekom polju koje im je interesantno). Vrtlarenje se pokazalo kao zanimljiva aktivnost, no nekoliko ispitanih reklo je da ne bi uopće bili zainteresirani za vrtlarenje, ali bi se angažirali oko edukativnih i kreativnih sadržaja. Bilo je i onih koji su izrazili skepticizam da bi ostali studenti bili spremni aktivirati se i da bi im takav koncept bio privlačan.

„Definitivno da, volio bih učiti neke nove stvari. Taj bi kampus vjerojatno imao solarne panele i ja bi se jako volio baviti... mislim jako volim informatiku, pa bih se volio možda u taj aspekt uključiti. I u te radionice bih se volio uključiti, kako održivo življenje funkcionira. Ne bih se baš borio da radim u vrtu, ali mogu i ja nešto zasijati da sutra imam i ja hrane.“ (Korisnik, Sava, 4 godine).

O tome bi li rado kompenzirali dio troškova za stanovanje svi su se složili da bi im to bio dodatan motiv. No, jedan student je predložio potvrdu o vololontiranju na kampusu, što bi mu bilo korisnije nego financijska naknada:

„Ja bih se angažirao, znam sebe, ali mislim da puno više što bi značilo od sufinanciranja stanovanje je potvrda da si ti uz to studirao, certifikat da si ti volontirao za vrijeme studija. Agronomski faks je to riješio, imaju neku super stvar tipa da si vodio permakulturni vrt u sklopu kampusa“ (Korisnik, Sava, 5 godina).

Prema rezultatima online ankete vidljivo je da je najviše studenata zainteresirano za angažman u društvenim akcijama, slijedi razvijanje projekata s drugim studentima, zatim edukativne radionice, obrađivanje vrta i uzgoj hrane, pomoćni poslovi održavanja kampusa, a dio studenata ipak se uopće ne bi angažirao unutar kampusa. Većini ispitanih studenata aktivnosti na kampusu čine se zanimljivima te bi se osobno voljeli angažirati na njima, što potvrđuje i posljednju inicijalnu hipotezu.

Uloga cijene smještaja

U intervjuima i anketi velika većina ispitanih odlučila se da najveći iznos koji bi izdvojili za smještaj na održivom kampusu bio bi između 400 kn i 700 kn, a ukoliko bi smještaj na neki način bio subvencioniran ili bi se radom moglo otplatiti dio stanarine, pristali bi i na veću cijenu. Taj raspon preferirane cijene smještaja zapravo i ne čudi s obzirom da studenti i sada plaćaju za sobu najmanje 375kn (SN Stjepan Radić, III. kategorija) do najviše 700kn (SN Stjepan Radić, I. kategorija). Zanimljivo je da je većina ispitanih spomenula kako bi, s obzirom da se radi o smještaju na kampusu koji je društveno i ekološki koristan, bili

spremni izdvojiti i malo više od cijene koju trenutno plaćaju, no zbog financijskih mogućnosti ipak ne bi mogli platiti puno višu cijenu.

Kvaliteta prehrane u studentskim restoranima

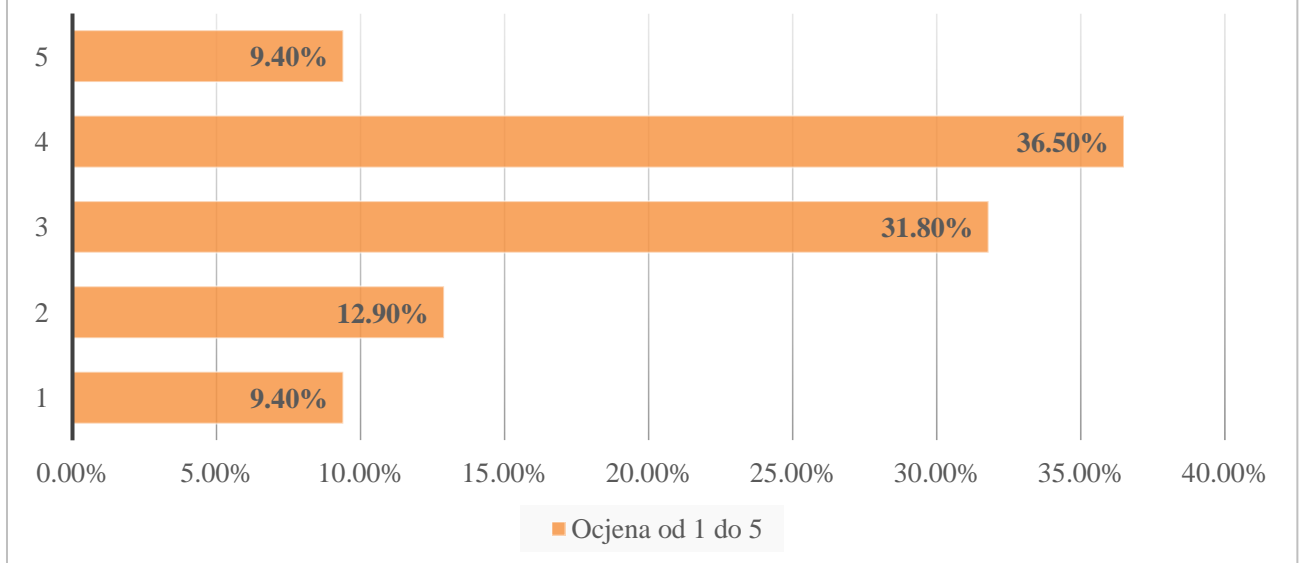
Kada je riječ o prehrani u studentskim restoranima, menzama intervjuirani studenti nisu previše zadovoljni. Svatko je nabrojio barem jedan problem, a najčešće su se žalili na samu kvalitetu pripreme jela, pri čemu se spominje kako je hrana nedovoljno začinjena, premasna, salate nedovoljno oprane, vegetarijanski meni je loš, a za vegane ili alegričare niti ne postoje opcije. Neki spominju da redovito nalaze razne bube u jelima, da se kombiniraju neobične i neprikladne kombinacije jela na istom tanjuru te da su meniji nedovoljno raznoliki, pa nekoliko dana u tjednu u ponudi nalaze iste menije. Samo je troje ispitanih bilo relativno zadovoljno s obzirom na cijenu koju plaćaju za jedan obrok, pa ne bi ništa posebno mijenjali. Svi oni nezadovoljni kuhaju ponekad u domu ili se snalaze na druge načine (jedu u pekarama, supermarketima ili naručuju hranu), što su potvrdile i dvije ispitanice koje su veganice.

Jedan student o hrani u menzama govori ovako:

„Ta hrana je strašno loša. Pogotovo piletina koja nema veze s piletinom, to je kao nešto ljepljeno mljeveno, nije pravi komad mesa. Često se nalaze unutra razno razne životinje, prljavštine, komadi metala i ostalo (...) Hrana bude masna, nedovoljno pečena...ono što je nabolje su jela koja se rade u loncima, variva, ostalo, to je sve katastrofa. (...) Što se tiče mene, ne moram posebno paziti na prehranu hvala bogu, nisam alergičan, sportaš jesam pa mi često nedostaje nemasne hrane jer to sve masno. Za vegetarijance je dosta siromašna prehrana, soja, sir... Jako siromašno. Ja mislim da često ti vegetarijanci ne jedu u menzama već doma, spremaju si ili nešto kemijaju. Imam prijatelje vegetarijanca i vegana“ (Korisnik, Sava, 5 godina).

Nekoliko studenata pohvalilo je menzu na Borongaju i smatraju da je najbolja, najkvalitetnija i najukusnija. Prema online anketi na pitanje koliko ste zadovoljni ponudom i kvalitetom obroka u studentskom restoranu unutar vašeg naselja, studenti su od 1 - Izrazito nezadovoljan/na do 5 - Izrazito zadovoljan većinski dali ocjenu 4 (36,5%) te 3 (31,8%).

Slika 6. Zadovoljstvo trenutnom ponudom i kvalitetom obroka u studentskom restoranu unutar naselja

Većina ih se složila da bi voljeli jesti hranu u menzi koja je nabavljena od lokalnih proizvođača i uzgojena u studentskom vrtu, čak im ne bi bio problem ni povećanje cijene jer, kako neki nisu zadovoljni trenutnom kvalitetom obroka u menzama, smatraju da bi na ovaj način uštedjeli jer ne bi morali sami kuhati i snalaziti se na razne načine. Prema online anketi 100% ispitanih potvrdilo je da bi voljeli jesti raznolikiju i lokalno uzgojenu hranu, nešto manje ispitanika, 74% bilo bi spremno izdvojiti više novca za takav obrok.

9. ZAKLJUČAK

U planiranju studentske stambene infrastrukture nije dovoljno imati samo arhitektonsku predodžbu o slaganju blokova već je potrebno imati sliku o sastavu i načinu života samih stanara (Supek, 1987). Stoga, važno je da se u arhitektonsko planiranje uključe podaci o namjeni objekta, potrebama njegovih stanara, njihovim navikama, a u slučaju planiranja studentskog smještaja i edukacijski ciljevi. Studiranje bi trebalo imati odgojnu funkciju, no ne samo studiranje već i prostor gdje studenti provode slobodno vrijeme i bave se aktivnostima. Takvom „odgoju“ trebao bi i služiti zeleni kampus gdje bi studenti usvajali nove vještine, navike i znanja, te mijenjali postojeće obrasce nekvalitetnog provođenja vremena, usmjeravajući ga na ono kvalitetno i društveno korisno provedeno.

U kvalitativnom istraživanju provedenom za potrebe ovog rada o zadovoljstvu uvjetima stanovanja, studentskim navikama i interesima te otvorenosti prema inovativnom održivom stanovanju unutar sveučilišnog kampusa pokazalo se da su razlozi za odabir određenog naselja u kojem ispitanik trenutno boravi često povezani sa subjektivnim dojmom doma atmosferom i otvorenosti stanara na interakciju. No, na zadovoljstvo uvjetima stanovanja ipak najviše utječu objektivni faktori koji se tiču fizičkih karakteristika prostora unutar i izvan doma, pri čemu su kuhinja i kupaonica bile najvažniji faktor. Studentska naselja Stjepan Radić, Cvjetno naselje i dr. Ante Starčević razlikuju se ne samo po veličini već i po studentskoj atmosferi pri čemu je Sava najbučniji i najživlji dom, a Cvjetno najtiši i najzatvoreniji dom, smatraju ispitanici. Studentima u domovima društvenost nije problem, nemaju problema s upoznavanjem novih ljudi i često su otvoreni prema nepoznatim ljudima dio njih ipak preferira kretati se u društvu poznatih pa tako i živjeti s prijateljima. Iako se pokazalo da je većina ispitanih otvorena prema prihvaćanju inovativnog održivog oblika stanovanja unutar sveučilišnog kampusa, većini je lokacija kampusa na rubnom dijelu grada predstavljala problem, pa bi, bez obzira na ekološki i društveno održive principe, dobro razmislili bi li živjeli tamo.

Provedeno istraživanje ima brojna ograničenja poput premalog i nedovoljno raznolikog uzorka, stoga dobiveni rezultati ne dozvoljavaju ozbiljnije zaključke, već samo određene naznake i tendencije među ispitanim studentima. Uključivanjem u uzorak studente s invaliditetom, inozemne studente, studente sa studija svih područja znanosti te veći broj

ispitanika doprinijeli bi kvalitetnoj istraživačkoj slici, ove važne teme, pa se tu vidi prostor za napredak.

Sveučilišna infrastruktura mora se prilagoditi edukacijskim ciljevima. Presjek trenutnog stanja u studentskim domovima te stav o alternativni klasičnim studentskim domovima može poslužiti kao smjernica za planiranje, razvoj i ulaganje u studentsko stanovanje, ali i inovacije koje se vežu uz to, kao što je to primjer održivog kampusa kao živućeg laboratorija koji objedinjava više aspekata sveučilišnog života (ne samo stanovanja). No, ukoliko postoje određeni obrazovni ciljevi, korisno bi bilo sagledati i najbolje prakse drugih sveučilišnih kampusa i uklopiti ih u lokalni kontekst. Studentsko mišljenje u većini će slučajeva ići u smjeru vlastitog komfora, što možda i nije uvijek najbolja opcija jer najbolje prakse za napredak i učenje su zapravo izlazak iz komfort zone i razbijanje rutine.

10. LITERATURA

- Ajduković D. et al. (1980): *Neki Psihologijski asprekti stanovanja*. Primjenjena psihologija, 1, 181-191.
- Baletić et al. (2017.) *Campus Living Lab Knowledgebase: A Tool for Designing the Future*. U: Filho, L. et al. (ur.) *Handbook of Theory and Practice of Sustainable Development in Higher Education, Vol 4*. 459-474, Springer International Publishing: Berlin.
- Baletić, B., Lisac, R., Vidović, R. (2015.) *Interactive knowledge base of the university campuses—planning based on urban and cultural heritage*. U: International conference proceedings, cultural heritage - Possibilities for spatial and economic development. 598–603, Faculty of Architecture: Zagreb.
- Baletić. B. (ur.) *Istraživanje inovativne zelene gradnje na kampusima za potrebe održivog društva*. 2014-2017. Campus Living Lab ppt.
- Burns, R. T. (2012.) *Sustainable development: Sociological Perspectives*. Sociopedia, the International Sociological Association's electronic encyclopedia. Dostupno na: <https://mahb.stanford.edu/wp-content/uploads/2013/01/Sustainable-Development-Sociological-Perspectives.pdf> Pristupljeno 3.8.2018.
- Carli, L. L. et al. (1991.) *Similarity and Satisfaction in Roommate Relationships*. Personality and Social Psychology Bulletin 17, 419-426.
- Case, F. D. (1981.) *Dormitory architecture influences. Patterns of student social relations over time*. Environment and behavior, Vol. 13 No. 1, 23-41.
- Čaldarović, O. et al. (1978.) *Problemi stanovanja mladih*. Zagreb: CDD.
- Davis E.E., Davis M.F (1981.): *Predictors of Satisfaction With Housing and Neighbourhood: Nationwide Study in the Republic of Ireland*. Social Indicators Research 9, 447-494.
- Hauschildt, K. et al. (2015.) *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*. Synopsis of Indicators, EUROSTUDENT V 2012-2015. W. Bertelsmann Verlag GmbH & Co. KG: Bielefeld.
- Ilišin, V. (2008) *Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata: uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas*. Sociologija i prostor, 46 181–182 (3–4): 221–240.
- Ilišin, V. (ur.) (2014.) *Sociološki portret hrvatskih studenata*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Zagreb.
- König, A. (ur.) (2013.) *Regenerative Sustainable Development of Universities and Cities: The Role of Living Laboratories*. Edward Elgar Publishing: UK.
- Mulgan, G. (2011) *What Does Social Sustainability Mean?* U: Woodcraft, S. et al. (ur.) *Design for Social Sustainability a Framework for Creating Thriving New Communities*. Future communities: www.youngfoundation.org.
- Petrović, M. (2004.) *Sociologija stanovanja: stambena politika: izazovi i mogućnosti*. Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd.

- Putnam, R. D. (2003.) *Kako demokraciju učiniti djelotvornom*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Rogić I. (1990) *Stanovati i biti: rasprave iz sociologije stanovanja*. Zagreb: Sociološko društvo.
- Supek, R. (1987.) *Grad po mjeri čovjeka: s gledišta kulturne antropologije*. Naprijed: Zagreb.
- Ščukanec et al. (2014.) *Socijalni i ekonomski uvjeti studentskog života u Hrvatskoj. Nacionalno izvješće istraživanja EUROSTUDENT V za Hrvatsku za 2014.* Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Zagreb.
- Taylor-Powell, E., Renner, M. (2003.) *Analyzing qualitative data*. University of Wisconsin. Dostupno na: <http://learningstore.uwex.edu/assets/pdfs/g3658-12.pdf> Pristupljeno 14.7.2018
- Thomsen J., Eikemo T. A. (2010) *Aspects of student housing satisfaction: a quantitative study*. *J Hous and the Built Environ* 25:273–293.
- United Nations (2010.) *World programme of action for youth*. United Nations: New York.
- Woodcraft, S. (2012.) *Satisfaction of Students' Living Environment between On-Campus and Off-Campus Settings: A conceptual overview*. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 68, 601 – 614.

Online:

- Cjenik Studentskog centra. Dostupno na: http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2018/cjenik_smjestaja_subvencionirani.pdf
- Ukupan broj studenata po tipu studija i tipu visokih učilišta. *Agencija za znanost i visoko obrazovanje*. Dostupno: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike/44-statistike/690-ukupan-broj-studenata-po-tipu-visokih-uilita-za-0910-i-1011> Pristupljeno 16.8.2018.
- Dođite na legendarnu Šarijadu. *Studentski.hr*. 27.4.2016. <http://studentski.hr/zabava/studentski-zivot/dodite-na-legendarnu-sarijadu-najjaci-studentski-party-u-zagrebu> Pristupljeno 28.6.2018.
- Odluka o iznosu subvencije i kvoti za subvencioniranje. http://www.sczg.unizg.hr/media/uploads/smjestaj/2018/odluka_o_iznosu_subvencija_i_kvoti_za_subvencionirano_stanovanje_u_akademskoj_godini_2018_2019.pdf Pristupljeno 28.7.2018.
- Radićevi dani: Sport, zabava i odmor od učenja*. *Studentski.hr*. 2.6.2014 <http://studentski.hr/studenti/vijesti/radicevi-dani-sport-zabava-i-odmor-od-ucenja> Pristupljeno 28.6.2018.
- Sveučilište u Zagrebu osiguralo 12 664 mjesta za bruceše u ak. god. 2016./2017. *Sveučilište u Zagrebu*. 31.3.2018. <http://www.unizg.hr/nc/vijest/article/sveuciliste-u-zagrebu-osiguralo-12-664-mjesta-za-brucose-u-ak-god-20162017/> Pristupljeno 16.8.2018.

Srce nam je malo toplije. *Telegram*. 22.6.2018. <https://www.telegram.hr/zivot/srce-nam-je-malo-toplije-nakon-vijesti-o-zagrebackim-studentima-koji-su-skupili-19-000-kuna-zabaku-koja-skuplja-boce/> Pristupljeno 24.8.2018.

Završena obnova studentskih domova. *Nacional*. 20.12.2016. <http://www.nacional.hr/završena-obnova-studentskih-domova-stjepan-radic-i-cvjetno-naselje-u-zagrebu/> Pristupljeno 28.7.2018.

11. SAŽETAK

Studentski domovi najpovoljnija su opcija za život studentima, pa se za boravak u domu odlučuje sve više studenata. Osim kao mjesto boravka studenta tijekom studija, studentski domovi trebali bi imati i odgojnu funkciju te bi trebali osiguravati sve potrebne uvjete da studenti što lakše završe studij. Provedenim kvalitativnim istraživanjem među stanovnicima tri najveća studentska naselja u Zagrebu pokazalo se kako fizička opremljenost prostora utječe na zadovoljstvo stanovanjem, pri čemu su kvalitetno opremljena kuhinja, čista kupaonica i soba s dovoljno skladišnog prostora najvažnije. Primjerom inovativne održive alternative studentskim domovima u obliku održivog kampusa pokazalo se kako su studenti otvoreni prema ekološki održivim rješenjima. Presjek trenutnog stanja u studentskim domovima, uvid u studentske navike i interese, načine socijalizacije unutar domova može poslužiti u planiranju poboljšanja sveučilišne infrastrukture s jasno zadanim edukacijskim ciljevima.

Ključne riječi: studentski dom, kvaliteta stanovanja, održivost, kampus

Abstract

Student dorms are the most popular solution for students due to their low cost. Apart from providing accommodation, student dorms should also have an educational impact as well as providing the right conditions to help students complete their studies. Qualitative studies conducted at the three biggest student dorms in Zagreb showed that spatial furnishment is in direct correlation with residential satisfaction where an equipped kitchen, clean lavatory and room with excess storage room seemed to be of essential significance. A sustainable campus proved to be a convenient and innovative alternative to conventional student dorms and showed that students were open to environmentally sustainable solutions. Estimation of the current state of student dorms, insight into the students' routines and interests as well as their ways of socialization could serve as a useful tool in improving the university's infrastructure with clearly set academic objectives.

Key words: Student dorm, residential satisfaction, sustainability, campus

12. PRILOZI

Prilog 1. Nacrt intervjua: Zadovoljstvo studenata korisnika studentskih domova uvjetima stanovanja: primjer tri najveća studentska naselja u Zagrebu

1. Kvaliteta stanovanja u studentskom naselju
 - Zašto ste odabrali boraviti u studentskom domu, a ne u privatnom smještaju?
 - Zašto ste baš odabrali ovaj studentski dom?
 - Jeste li boravili u drugom studentskom domu ili privatnom stanu? Opišite to iskustvo.
 - Opišite uvjete stanovanja u ovom studentskom domu. Usporedite sadašnje stanje sa stanjem prije obnove studentskog naselja (ukoliko je student/ica boravio/la tamo i prije obnove).
 - Usporedite kvalitetu stanovanja u studentskom domu u kojem ste živjeli ranije s domom u kojem trenutno živite (ukoliko je student/ica živio/la i u drugim studentskim naseljima).
 - Gdje najčešće učite? Zašto?
 - Sigurnost unutar naselja
 - Zadovoljstvo ponudom i kvalitetom obroka u studentskom restoranu
 - Jeste li zadovoljni uvjetima stanovanja u ovom studentskom naselju ? Što biste promijenili, nedostaje li vam što?

2. Dodatni sadržaji i aktivnosti
 - Kakve sve dodatne sadržaje možete koristiti unutar studentskog naselja? Što od navedenog Vi osobno koristite?
 - Održavaju li se kakva organizirana događanja unutar naselja (primjerice, sportski turniri, festivali)? Opišite ih.
 - Postoje li studentske udruge ili druge organizirane grupe unutar naselja? Čime se bave? Jeste li član koje od njih?
 - Postoje li virtualne društvene grupe studenata ovog naselja (grupe studenata na društvenim mrežama primjerice)? Čemu služe? Jeste li aktivni u takvim grupama?
 - Organiziraju li se kakve aktivnosti vezane za humanitarni rad i studentsku razmjenu stvari (skripte, odjeća...)? Tko ih i kako organizira? Kakav je odaziv?
 - Druže li se i okupljaju međusobno studenti s istog kata, paviljona i cijelog naselja?
 - Gdje se unutar naselja studenti najčešće okupljaju i druže? Gdje vi najčešće provodite vrijeme s društvom (izvan ili unutar naselja)?
 - Kakav je noćni život unutar naselja?
 - Izlazite li radije u kafiće i klubove koji su neposredno blizu vašeg naselja? Kakvu ulogu ima lokacija kod odabira Vašeg mjesta za izlazak?
 - Kako provodite slobodno vrijeme?
 - Što bi se moglo poboljšati u ponudi dodatnih aktivnosti i sadržaja unutar naselja?

3. Kampus i održivost

- Biste li voljeli boraviti na studentskom kampusu na čijem bi području bili objedinjeni fakulteti i studentski smještaj? Objasnite.
- Ukoliko bi takav kampus bio udaljen od centra grada, kakvu biste prometnu povezanost očekivali?

- Biste li bili spremni živjeti u kampusu koji bi bio ekološki samoodrživ (energija iz obnovljivih izvora, bez zagađenja okoliša, uzgoj vlastite hrane)?

- Biste li bili spremni svojim radom i angažmanom sudjelovati u održavanju kampusa i time pridonijeti ekonomskoj održivosti kampusa. (Primjeri ekonomske održivosti: uzgojem hrane smanjuju se troškovi nabave hrane, manji troškovi energije zbog proizvodnje vlastite) Što mislite o ideji kompenzacije isplate plaće za Vaš angažman na kampusu u zamjenu za cijenu smještaja (i hrane i dr.)? Objasnite.

- Biste li voljeli boraviti u takvom prostoru u kojem se studenti međusobno upoznaju, angažiraju se i surađuju na raznim projektima i aktivnostima (prostor inovacija)? Objasnite.

- Biste li se bili spremni unutar takvog održivog kampusa društveno angažirati i sudjelovati u aktivnostima i projektima koji uključuju primjerice angažman u lokalnoj zajednici, edukacije o podizanju ekološke svijesti, uzgoj i razmjenu vlastitog povrća, razne radionice? Objasnite.
- Uloga cijene boravka u održivom kampusu
- Studentski restoran sa zdravom i prehranom i namirnicama uzgojenim lokalno i od strane studenata, cijene obroka
- Što mislite o ideji boravka na kampusu koji je ekološki, ekonomski i društveno održiv? Što biste Vi htjeli i očekivali od takvog mjesta?

4. Sociodemografske karakteristike ispitanika

- Studij i godina
- Dob
- Mjesto stanovanja
- Tip naselja iz kojeg je ispitanik
- Socijalni status
- Način financiranja studija i troškova života, studentski posao
- Iskustvo studijske razmjene: Ukoliko ste tijekom razmjene živjeli u studentskom domu ili kampusu, opišite to iskustvo.

Prilog 2. Online anketni upitnik

Poštovani,

ispunjavanjem ovog upitnika sudjelujete u istraživanju u svrhu izrade diplomskog rada „Zadovoljstvo studenata korisnika studentskih domova uvjetima stanovanja: Primjer tri najveća studentska naselja u Zagrebu“ studentice Mateje Porkolabić. Upitnik je anonimn, vaša IP adresa neće biti zabilježena, a Vaše sudjelovanje je dobrovoljno.

Prosječno vrijeme ispunjavanja upitnika je 10 minuta. Molimo Vas da upitnik ispunite u cijelosti i iskreno. Za sva dodatna pitanja i komentare možete se obratiti na e-mail mateja.porkolabic@gmail.com

Unaprijed zahvaljujem na suradnji!

5. U kojem studentskom domu trenutno živite?

Studentski dom Stjepan Radić

I.Kategorija/ III.Kategorija/V.Kategorija

Studentski dom Cvjetno naselje

Studentski dom dr. Ante Starčević

6. Jeste li prije toga tijekom studija boravili negdje drugdje

Da- Gdje? _____/ NE

7. Zašto ste odabrali boraviti u studentskom domu, a ne u privatnom smještaju? Odaberite jedan ili više odgovora koji se odnose na Vašu situaciju.

- Ne mogu si priuštiti život u iznajmljenom stanu.
- Prijatelji i poznanici mi žive u domu, pa sam želio/la biti s njima.
- Želio/la sam biti okružen/a s puno ljudi, a ne živjeti sam/a.
- Novac mi nije problem, ali mi se više sviđa život u studentskom domu.
- Jeftinija mi je stanarina, pa mogu uštedjeti.
- Blizu mi je fakultet, pa nisam ni želio/la tražiti stan.
- Neki drugi razlog, koji? _____

8. Navedite glavne razloge iz kojih ste se odlučili za studentsko naselje u kojem boravite? Moguće je odabrati više odgovora.

- Blizina fakulteta
- Dobra lokacija u odnosu na sadržaje koji me zanimaju
- Opuštena atmosfera
- Mirno mjesto jer moram puno učiti
- Ima puno dodatnih sadržaja
- Ima studentski restoran
- Neki drugi razlog, koji? _____

9. Gdje unutar vašeg doma najčešće učite?

- U vlastitoj sobi
- U učionici u paviljonu
- Ne učim u domu već u _____

10. Osjećate li se sigurno unutar naselja i svog paviljona?

DA / NE-Zašto?

11. Koliko ste zadovoljni ponudom i kvalitetom obroka u studentskom restoranu unutar vašeg naselja?

1 -Izrazito nezadovoljn/a - 5 izrazito zadovoljn/a

12. Što biste promijenili u ponudi i kvaliteti prehrane u studentskom restoranu?

13. Što od dodatnih sadržaja i aktivnosti unutar vašeg naselja Vi osobno koristite? Moguće je odabrati više odgovora.

- fitness centar i sportsko-rekreativni program
- kino dvorana
- škola stranih jezika
- radionice i edukacije
- škola plesa
- religijski sadržaji
- slastičarna.
- Tulumara
- Ne koristim sadržaje i aktivnosti unutar naselja

14. Koliko ste zadovoljni uvjetima stanovanja u vašem domu? 1 -Izrazito nezadovoljn/a - 5 izrazito zadovoljn/a

15. Što biste promijenili da možete, nedostaje li vam što?

16. Čime se bavite uz studij? Moguće je odabrati više odgovora.

- Volontiram
- Radim na studentski ugovor
- Politički sam aktivan/na u stranci
- Pjevam u zboru
- Aktivan/na sam u udruzi ili više njih
- Nečim drugim _____

17. Kako provodite slobodno vrijeme? Moguće je odabrati više odgovora.

- Na kavama s prijateljima
- Bavim se sportom
- Igram kompjutorske igre
- Gledam filmove i serije
- Čitam knjige
- Surfam internetom
- Nekako drugačije _____

18. Kojim se oblicima transporta najčešće služite?

- Javnim gradskim prijevozom/ - biciklom/ - motorom /- osobnim automobilom/
- taksijem/ - - ne koristim prijevozna sredstva

II. Dio

19. Jeste li upoznati s konceptom održivog načina života? Da/ Djelomično/ Ne

20. Koliko vam je briga za okoliš trenutno važna? 1 -Uopće mi nije važna – 5 - izrazito mi je važna

Zamislite studentski kampus koji ima sljedeće karakteristike: građen je po ekološkim principima, tehnološki napredan, energetski učinkovit, funkcionira na obnovljive izvore energije, ostavlja minimalan ekološki otisak, edukacijsko-inovacijski je centar,

nudi različite sadržaje i aktivnosti, potiče studente na akciju, interakciju i angažman oko održavanja kampusa, funkcionira kao zaseban studentski grad. Kampus se nalazi na rubnom dijelu grada (Borongaj).

21. Biste li voljeti živjeti na takvom kampusu znajući da time promovirate održivi način života i usvajate nove navike i znanja?

DA/ NE – Zašto?

22. Kada biste boravili unutar takvog kampusa, na kojim aktivnostima bi se osobno angažirali? Moguće je odabrati više odgovora.

- Obradivanja vrta i uzgoj hrane
- Edukativnim radionicama
- Pomoćnim poslovima održavanja
- Raznim društvenim akcijama
- Razvijanje ideja i projekata s drugim studentima
- Ne bih volio/la sudjelovati ni u kakvim projektima i aktivnostima
-

23. Biste li u studentskom restoranu voljeli jesti zdravu i raznovrsnu prehranu pripremljenu od lokalno uzgojenih namirnica?

DA/NE

24. Biste li bili spremni platiti višu cijenu za zdravu i raznovrsnu prehranu u studentskom restoranu? Da/ Ne

25. Koliko biste najviše novaca izdvojili za stanarinu u takvom kampusu?

Do 400 kn

400-700 kn

Više od 700 kn

Sociodemografske karakteristike ispitanika

26. Studij (područje znanosti) Biomedicina i zdravstvo /Biotehničke znanosti/ Društvene znanosti/ Prirodne znanosti/ Tehničke znanosti/ Umjetnost

27. Godina studija

1./ 2./ 3./ 4./ 5./ 6.

28. Dob _____

29. Tip naselja iz kojeg dolazite:

Selo/ Mali grad/ Veliki grad/

30. Procijenite socijalni status vaše obitelji.

Manji od prosjeka/ prosječan/ viši od prosjeka

31. Kako osiguravate financijska sredstva za život i studij? Moguće je odabrati više odgovora.

Roditelji me financiraju

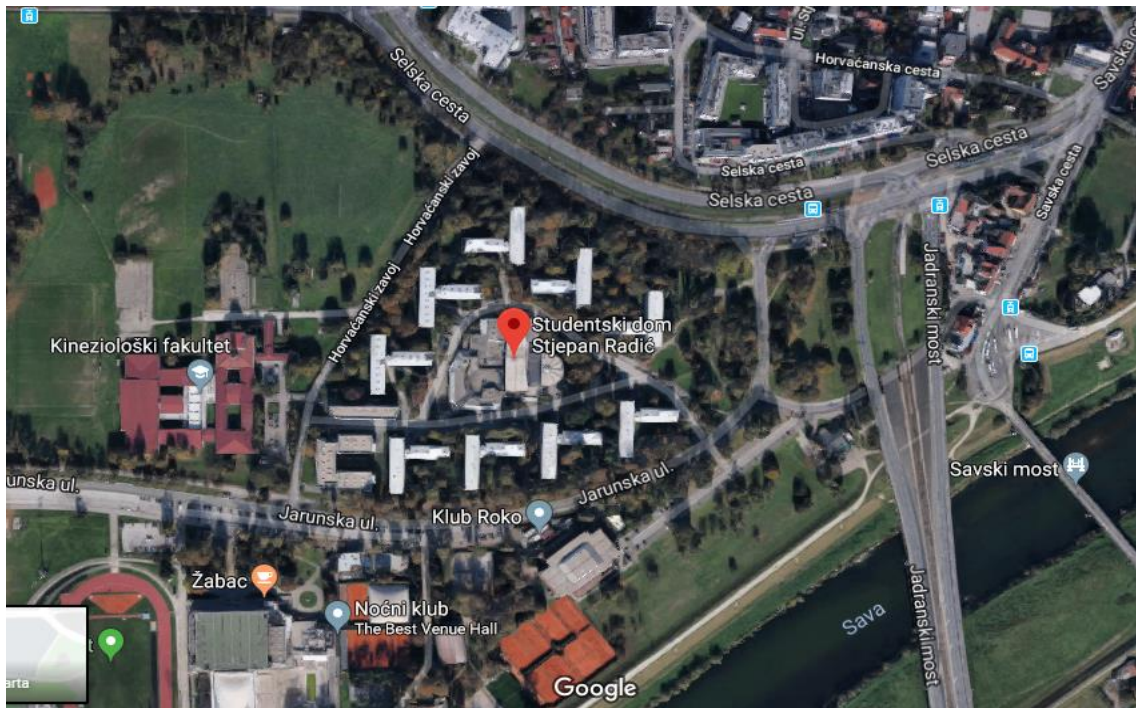
Sam/a zarađujem

Primam stipendiju

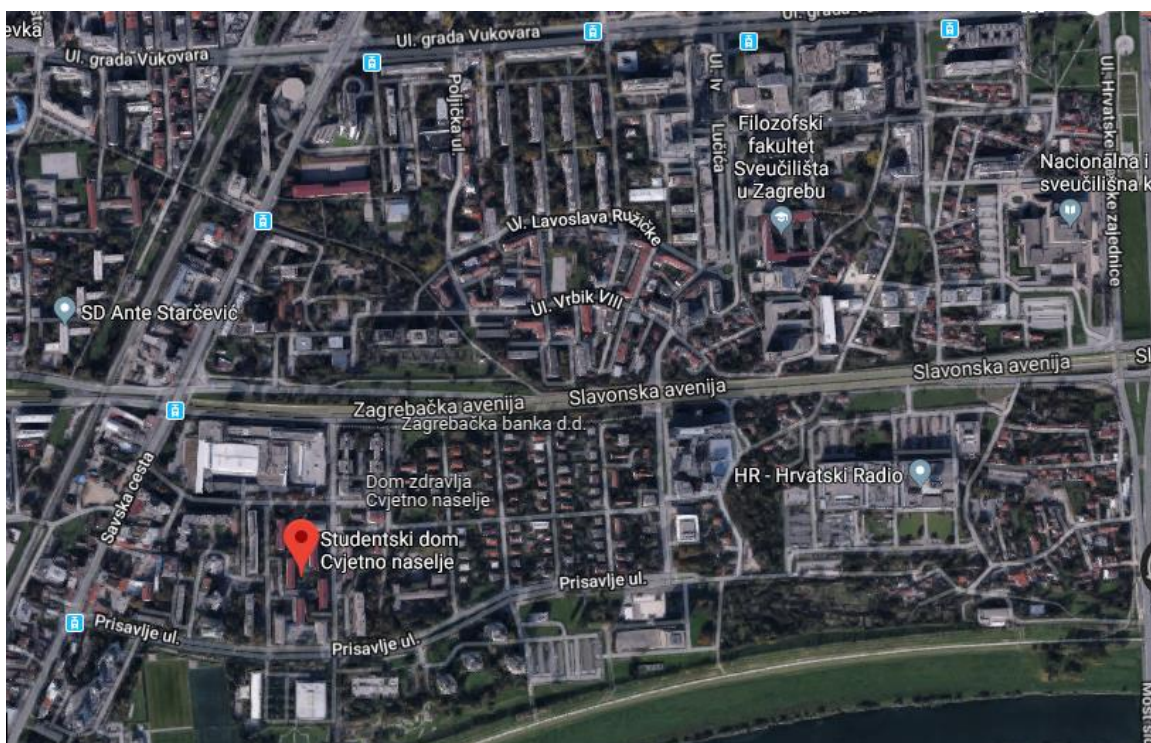
Nekako drugačije, kako? _____

32. Jeste li ikad bili na studijskoj razmjeni u inozemstvu: DA/ NE i ne planiram se prijaviti/ NE, ali planiram se prijaviti

Prilog 3. Studentski dom Stjepan Radić i njegova okolica

Prilog 4. Studentski domovi dr. Ante Starčević i Cvjetno naselje s okolicom

Prilog 5. Tlocrt SN-a Stjepan Radić

Prilog 5. Zajednička kuhinja na Savi

Prilog 6. Studentski restoran na Savi

Prilog 7. Centralni dio dvorišta Save

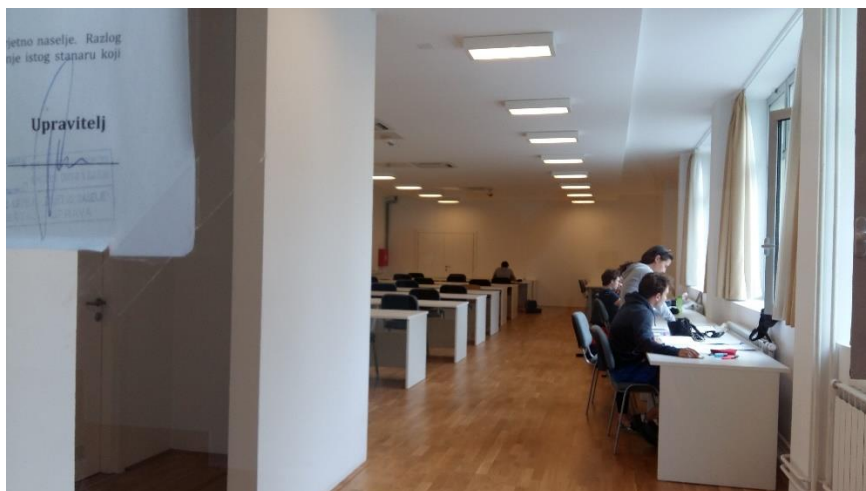
Prilog 8. Tlocrt SN-a Cvjetno naselje

Prilog 9. Pogled na dvorište na Cvjetnom

Prilog 10. Učionica na Cvjetnom

Prilog 11. Ulaz u SN dr. Ante Starčević

Prilog 12. Soba na Šari

